

Hungarizmi u hrvatskom jeziku

Milićević, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:090186>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Mađarskog jezika i književnosti

Katarina Milićević

Hungarizmi u hrvatskome jeziku

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić

Osijek, 2016.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost - nastavnički i mađarski jezik i književnost

Studentica: Katarina Miličević

Naslov diplomskog rada

Hungarizmi u hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Ljiljana Kolenić

Osijek, 2016.

SAŽETAK

Na svijetu ne postoji jezik koji u svom korpusu ne sadrži riječi posuđene iz drugih jezika. Hrvatski je jezik od početka svog razvijanja bio u dodiru s drugim jezicima, a najstariji i najintenzivniji je svakako dodir s mađarskim jezikom koji seže u daleku prošlost. Dodiri tih dvaju jezika rezultirali su određenim fondom posuđenica u oba jezika, a posebice nama zanimljive za ovaj rad su mađarske riječi koje su preuzete u naš jezik.

Kada je u pitanju proučavanje lingvistike jezičnih dodira, svakako je najvažnije leksičko posuđivanje. Riječi se referiraju na izvanjezičnu stvarnost, stoga pojava novih elemenata i pojmova dovodi do novih leksema, kreiranjem ili posuđivanjem. Hungarizmi su se u hrvatskom jeziku morali prilagoditi na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Kod fonološke dolazi do zamjene mađarskih fonema koji nisu poznati hrvatskome jeziku, a zamjena se traži u hrvatskom fonološkom sustavu na temelju sličnosti. Kod morfološke prilagodbe dolazi do uklapanja mađarskih posuđenica u morfološki sustav hrvatskog standardnog jezika. A kod semantičke prilagodbe značenje se oblikuje prema potrebama našeg leksičkog sustava.

Hrvatski su se puristi najustrajnije opirali prevelikoj uporabi posuđenica, a kritički je stav prema posuđenicama bio prisutan već od samih početaka hrvatske pismenosti. Na kraju su shvatili, da ne mogu iskorijeniti posuđenice iz jezika, ali da kod izbora strane i domaće istoznačne riječi, uvijek treba odabrati domaću riječ.

U hrvatskom jeziku danas imamo određene hungarizme koji su se potpuno prilagodili i postali nezamjenjivima te ih često koristimo u našem svakodnevnom govoru i više ih ne smatramo posuđenicama. Ovu činjenicu, jednim dijelom, potvrdili smo istraživanjem u ovom radu.

Ključne riječi: jezični dodiri, jezično posuđivanje, posuđenice, hungarizmi, hrvatski jezik.

SUMMARY

There is no a single language in the world without words borrowed from another languages in its lexis. Croatian language has been in contact with other languages since the beginning of its development, Hungarian language being the oldest and the most intense one, with the contact far in the history. The contact between these two languages has resulted in a number of borrowed words in both languages. Words borrowed from Hungarian language in Croatian lexicon are of particular interest of this work.

Considering linguistic of the contact of two languages, the most important is certainly lexical borrowing. Words are referred to extra-linguistic reality, so new elements and concepts lead to new lexemes by creating or borrowing. Hungarisms in Croatian language had to adapt to phonologic, morphologic and semantic level. At phonologic level, there is the change of Hungarian phonemes which are unknown in Croatian language, and the change is based in Croatian phonologic system on similarity. At morphologic adaptation, there is the incorporation of words borrowed from Hungarian into morphologic system of standard Croatian language. At semantic adaptation, the meaning is adjusted to the needs of our lexical system.

Croatian language purists strongly opposed to excessive use of borrowed words, and there has been a critical attitude towards borrowed words since the beginning of Croatian literacy. Finally they realised that the borrowed words can not be extinguished. However, if we can choose between a borrowed or a native synonym, a native word should always be chosen.

There are a number of Hungarisms in Croatian language which have been completely adapted and thus irreplaceable and frequently used in everyday language. Such words are no longer considered borrowed ones. This fact is partly confirmed by the research in this paper.

Key words: language contacts, language borrowing, borrowed words, Hungarisms, Croatian language.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJA JEZIKA U KONTAKTU.....	3
2.1.Određenje i terminologija <i>teorije jezika u kontaktu</i>	3
2.2.Lingvisti 19. Stoljeća i pojam miješanja jezika.....	3
2.3.Lingvisti 20. Stoljeća i pojam jezičnog posuđivanja.....	4
2.4.Jezični dodir i međujezični utjecaj.....	5
2.5.Posljedice jezičnih dodira.....	6
3. JEZIČNO POSUĐIVANJE.....	7
3.1.Fonološko posuđivanje.....	8
3.2.Morfološko posuđivanje.....	8
3.3.Sintaktičko posuđivanje.....	9
3.4.Leksičko posuđivanje.....	9
3.5.Riječi stranog porijekla u hrvatskome jeziku.....	11
4. DRUŠTVENO-POVIJESNI KONTEKST HRVATSKO-MAĐARSKIH JEZIČNIH.....	13
4.1.Mađarsko-hrvatski jezični dodiri.....	15
5. PURIZAM U HRVATSKOME JEZIKU.....	17
6. HUNGARIZMI.....	18
6.1.Određenje pojma.....	18
6.2.Mađarska građa u starim hrvatskim rječnicima.....	19
6.3.Fonološka prilagodba hungarizama.....	20
6.4.Morfološka prilagodba hungarizama.....	21
6.5.Semantička prilagodba hungarizama.....	22
6.6.Hungarizmi u hrvatskoj frazeologiji.....	25
7. ISTRAŽIVANJE.....	29
7.1.Cilj istraživanja.....	29
7.2 Metodologija istraživanja.....	30
7.3.Rezultati istraživanja.....	30

8. ZAKLJUČAK.....	38
9. LITERATURA.....	39
10. PRILOZI.....	41
10.1. Anketa za učenike.....	41
10.2. Anketa za profesore.....	44

1. UVOD

Jezično je posuđivanje čest proces koji je odavna bio glavni predmet istraživanja i proučavanja mnogih jezikoslovaca. U nekim je slučajevima taj proces nužan i dobrodošao, ali svakako valja voditi računa o prilagodbi novih riječi u jezik koji ih posuđuje. Glavni je cilj ovoga rada suziti jezično posuđivanje hungarizama u hrvatskome jeziku i baviti se njihovom analizom. Također, cilj nam je definirati pojam hungarizama i utvrditi na koji način su se prilagodili hrvatskome standardnom jeziku na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Svi navedeni ciljevi pokušat će se prikazati u poglavljima koja slijede.

Prvo poglavlje ovog rada govori o *teoriji jezika u kontaktu*, jezičnim dodirima i lingvistima koji su svojim proučavanjima pridonijeli ovom području. U ovom poglavlju opisuju se određeni pojmovi koji će nam biti važni i koji će nas postupno uvoditi u glavnu temu ovoga rada.

U drugom poglavlju razmatra se pojam jezičnog posuđivanja i riječi stranog porijekla, a njihovo shvaćanje pomoći će nam i kod same analize hungarizama. Jezično posuđivanje opisuje se na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini.

U trećem se poglavlju donose neke društveno-povijesne činjenice i početci mađarsko-hrvatskih prožimanja kultura što će kasnije rezultirati jezičnim dodirima Hrvata i Mađara, odnosno utjecajima jednog jezika na drugi i obrnuto.

Četvrto poglavlje opisuje nam utjecaj purizma, odnosno jezične čistoće u hrvatskome jeziku, glavne tendencije, mišljenje o posuđenicama te rješenja kojima puristi nastoje smanjiti utjecaj posuđenica u hrvatskome jeziku.

U petom poglavlju analizira se glavna tema ovoga rada, a to su hungarizmi. Objašnjava se sam pojam hungarizama te njihova fonološka, morfološka i semantička prilagodba u hrvatskome jeziku.

Zadnje, šesto poglavlje, odnosi se na istraživanje koje je temeljeno isključivo na vlastitom istraživanju. Istraživanje se sastoji od postavljanja i utvrđivanja cilja, metodologije istraživanja i rezultata dobivenih istraživanjem. Cilj istraživanja bio je utvrditi svjesnost postojanja hungarizama, ali i stranih riječi općenito u hrvatskome jeziku te koliko ljudi je upoznato s porijeklom pojedinih riječi za koje smatraju da nisu domaće u našem jeziku.

Na samom kraju rada, navodi se literatura kojom sam se služila pri pisanju ovoga rada i prilozi koji sadrže primjer anketnog listića koji je u ovom slučaju bio glavni alat prilikom istraživanja.

2. TEORIJA JEZIKA U KONTAKTU

2.1. Određenje i terminologija teorije jezika u kontaktu

Teorija jezika u kontaktu jezikoslovno je područje koje je usmjereno na istraživanje jezičnih dodira u hrvatskom jezikoslovlju. Upravo tako nosi i naziv knjige autora Rudolfa Filipovića, koji u svojoj knjizi piše o sustavnom proučavanju stranih jezičnih elemenata u hrvatskom jeziku. On je glavni autor kada je u pitanju *teorija jezika u kontaktu*, ali svojom je teorijom potaknuo i brojne druge autore da daju svoj doprinos ovom području. Osim ovog termina, koriste se i termini *kontaktna lingvistika*, *lingvistika jezičnih dodira* ili *kontaktologija*, a u posljednje vrijeme vrlo često koriste se termini *dodirna lingvistika* te *dodirno jezikoslovlje*.

Termin *jezici u kontaktu* javlja se umjesto starijeg naziva *lingvističko* ili *jezično posuđivanje*. Kako je taj termin prihvaćen kao opći termin sa širokim područjem upotrebe, smatra se da obuhvaća šire područje od starijeg *jezičnog posuđivanja*. U dosadašnjim istraživanjima *jezici u kontaktu* tumačeni su kao lingvistička pojava u kojoj postoje dva objašnjenja kada jezici dolaze u kontakt. Prvo objašnjenje jest da dolaze u kontakt kada se neka riječ ili fraza *jezika davatelja* preuzima u sustav *jezika primatelja*, to jest u procesu jezičnog posuđivanja, a drugo objašnjenje jest da jezici dolaze u kontakt prilikom učenja (usvajanja) stranog jezika. U oba slučaja dolazi do *lingvističke interferencije*, odnosno odstupanja od norme. U novije je vrijeme prihvaćen termin *kontaktna lingvistika* ili *lingvistika jezičnih dodira* koja istražuje *kontakte jezika* ili *jezične dodire* te na rezultatima tih istraživanja temelji stavove vezane uz *bilingvizam*, *jezično posuđivanje*, *usvajanje jezika*, *gubljenje jezika* i *jezično planiranje* (Filipović, 1986:17-18).

2.2. Lingvisti 19. stoljeća i pojam miješanja jezika

Povijest jezika nam dokazuje da su jezici od svojih početaka morali dolaziti u kontakt jedni s drugima i utjecati jedni na druge, ali ta pitanja su lingviste počela zanimati dosta kasnije. S tim su se ponajviše susretali leksikografi koji su imali problema s posuđenicama i proučavanjem stranog porijekla riječi. Tada se prvi put javljaju termini *jezično miješanje* i *miješani jezici* (Filipović, 1986:19).

August Schleicher tvrdio je da miješani jezici ne postoje, a Max Müller smatrao je da jezici mogu biti miješani u leksiku, ali ne i u gramatici. Američki lingvist W. D. Whitney imao je teoriju da se čitav jezik može prenijeti na drugi, iako se složio s Müllerom da dva jezika ne mogu biti miješana u svojoj gramatici. On je zaključio da kod miješanja jednog jezika s drugim ne dolazi do novog jezika, nego svaki jezik preuzima neke elemente od drugog (Filipović, 1986:19).

Hugo Schuchardt smatrao je da ne postoji jezik koji nije miješan, a jezično je miješanje nepotpuna *dvojezičnost*, odnosno *bilingvizam*. Na temelju njegove teorije brojni lingvisti, pa i današnji, pokazali su interes za istraživanje posuđenica (Filipović, 1986:20).

U to doba postojali su lingvisti koji su smatrali da su *jezično posuđivanje* i *jezično miješanje* dvije potpuno identične pojave te da nema razlike među njima, ali i oni koji su ih razlikovali (Filipović, 1986:21).

K. H. Schönfelder imao je teoriju da se *miješanje jezika* događa kada se radi o utjecaju koji ne utječe samo na vokabular, nego i na glasovni sustav, morfološki sustav i sintaksu, a kod posuđivanja se on odnosi samo na rječnik. Prema tome dolazimo do činjenice da je *miješanje jezika* širi pojam koji uključuje i *posuđivanje* (Filipović, 1986:22).

Vrlo bitno je spomenuti i Hermanna Paula koji je također dao veliki doprinos ovom području i svojom teorijom utjecao na rad lingvista koji su se bavili ovim pitanjima. Smatrao je da utjecajem jednog jezika na drugi dolazi do *miješanja jezika* te je najbolje područje za *miješanje jezika* granica gdje je prisutan *bilingvizam* odnosno dvojezičnost. Razvio je dva temeljna načela jezičnog posuđivanja. Prvo načelo jest da jedan jezik utječe na drugi ako drugi prima strani materijal, a drugo načelo jest da lingvističko posuđivanje može biti rezultat potrebe. Nadalje, objašnjava ulazak strane riječi u jezik primatelj i objašnjava prilagodbu i upotrebu posuđenica u jeziku koji je primatelj (Filipović, 1986:22-23).

2.3. Lingvisti 20. stoljeća i pojam jezičnog posuđivanja

Antoine Meillet također se bavi miješanjem naroda i jezika, ali se protivi pojmu miješani jezici. On smatra da postoji preuzimanje elemenata jednog jezika u drugi u području leksika, a posuđivanje u području glasova i gramatike su iznimke. Mnogi lingvisti nisu bili zadovoljni terminom *miješani jezici* pa su često negirali postojanje istih.

Einar Haugen umjesto termina *miješanje* predlaže *posuđivanje*, a termin *miješanog jezika* smatra neprikladnim. U svom članku *The Analysis of Linguistic Borrowing* (1950.) precizno objašnjava pojam *lingvističko posuđivanje* i na taj ga način uvodi kao novi termin koji postaje prihvaćen umjesto starog termina *miješanje jezika*, sve do pojave još novijeg naziva *jezici u kontaktu* (Filipović, 1986:25).

2.4. Jezični dodir i međujezični utjecaj

Osnovni pojam kontaktne lingvistike jest *jezični dodir* do kojeg nas dovodi povoljna društveno-povijesna situacija ili geografska bliskost između dvije jezične zajednice. Budući da je mjesto kontakta, odnosno dodira, dvojezičnost, možemo zaključiti da je proučavanje jezičnih dodira usko vezano uz proučavanje dvojezičnosti. *Međujezični utjecaj* jest rezultat jezičnog dodira koji se može različito odraziti u oba jezična sustava koji su u dodiru. Ukoliko dolazi do povremenih odstupanja u govoru dvojezičnih govornika, govorimo o *međujezičnoj interferenciji*. Odstupanja se mogu događati na fonetskoj, morfološkoj, leksičkoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini. Kada takva odstupanja od norme postanu prihvaćena govorimo o *jezičnom posuđivanju* (Katalinić, 2013:13-16).

Kod dugotrajne dvojezičnosti dolazi do međujezičnih utjecaja koji su vidljivi na razini jezika kao sustava, a to se najviše odnosi na broj dvojezičnih i višejezičnih govornika i statusu jezika.

Važnu ulogu ima i trajanje dodira jer trajni i stabilni dodiri mogu uzrokovati velike promjene u strukturi jezika, kao i gospodarska nadmoć jer češće je razvijenije društvo jezika davatelja, nego primatelja (Katalinić, 2013:14-15).

Filipović smatra da se jezični dodir može bolje proučiti ako pri tome ne proučavamo samo lingvističke elemente jer su mnogi izvanjezični faktori također imali utjecaj. Jezični kontakti uvjetovani su raznim društvenim i političkim prilikama. S toga se istraživanje jezika u kontaktu treba baviti jezičnim sustavima u njihovom društvenom kontekstu, ali s naglaskom na jezičnu analizu i jezično ponašanje pripadnika društvenih i političkih grupa s naglaskom na sociološku analizu (Filipović, 1986:26).

Kada govorimo o jezičnim dodirima općenito, vrsta dodira prema Bloomfieldu može biti kulturna ili intimna, odnosno bliska. To možemo oprimirati na hrvatskom jeziku. Prije dolaska

Hrvata na današnja područja, dolazilo je većinom do međukulturalnih dodira koji su se odnosili na popunjavanje leksičkih praznina u našem jeziku. Naseljavanjem Hrvata na područja na kojima danas žive, počinje se govoriti o intimnijim geografskim dodirima sa svojim susjedima. Kulturno posuđivanje je obostrano, a intimno je posuđivanje jednostrano. Potrebno je naglasiti da kod leksičkog posuđivanja najveću ulogu imaju intimni dodiri koji vrše utjecaj na sve razine jezika primatelja (Puškar,2010:129-130)

2.5.Posljedice jezičnih dodira

Posljedice jezičnih dodira, gledano s lingvističke strane, mogu biti fonetske, morfološke, leksičke, sintaktičke i semantičke. Ukoliko se povremeno događa odstupanje od norme u govoru dvojezičnih govornika, govorimo o interferenciji. Ako takva odstupanja od norme postanu općeprihvaćena u sustavu jezika, tada govorimo o posuđivanju.

Pojam interferencije u kontaktologiju uveo je Weinreich koji je razlikovao interferenciju u govoru i interferenciju u jeziku. Kasnije su se pojavili pojmovi transferencije i integracije, a sve je se to odnosilo na istu pojavu, odnosno na svako preuzimanje neke jezične jedinice iz jednog jezika u drugi.

Kontaktna lingvistika u užem smislu bavi se jezičnim posuđivanjem i prilagođavanjem stranih jezičnih jedinica iz jednog jezika u drugi (Katalinić, 2013:16).

3. JEZIČNO POSUĐIVANJE

Jezično je posuđivanje preuzimanje jezičnih jedinica i elemenata iz jednog jezičnog sustava u drugi. Svaka jezična jedinica ili element mogu biti preuzeti iz drugog, prilagoditi se i postati dio tog drugog jezika.

Einara Haugena i Uriela Weinreicha smatramo začetnicima suvremene teorije jezika u kontaktu, a njihov rad uvelike je utjecao i na već spomenutog Rudolfa Filipovića. Haugen u svom članku *Analiza jezičnog posuđivanja* (1950.) objašnjava posuđivanje kao proces prenošenja određenih obrazaca iz jednog jezika u drugi i odbacuje termin miješanja jezika. Uvodi i dvije osnovne vrste jezičnog posuđivanja: importanciju i supstituciju. Weinreich utvrđuje da se jezično posuđivanje događa na fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini i da nije samo površinski prijenos leksičkog materijala (Sočanac, 2004:19-20).

Benő navodi neke jezične činjenice, kako ih on naziva, univerzalije jezičnog posuđivanja. Smatra da je jezično posuđivanje prirodna pojava i da ne postoji nijedan jezik izoliran od drugih jezičnih zajednica, a temeljni dokaz tomu je veliki broj posuđenica u jezicima. Također tvrdi da leksičko posuđivanje prethodi posuđivanju na svim ostalim jezičnim razinama. Prema vrsti riječi najčešće se posuđuju imenice pa tek onda glagoli, pridjevi, prilozima, prijedlozi te uzvici. Posuđeni leksemi najprije se odnose na kulturne posebnosti jezika (jela, odjeća, običaji, alati, vjerovanja), a radi se o pojmovima za koje u jeziku primatelju za njih nema imena te se posuđivanjem popunjavaju leksičke praznine (Benő, 2008:58-60).

U situacijama jezičnog kontakta, nisu svi jezični elementi u na istoj razini posuđivanja. Matasović objašnjava *hijerarhiju razina* kod kontakta jezika te govori da se najlakše posuđuju leksički elementi, a najteže sintaktički i morfološki. Fonološki, morfološki i sintaktički sustavi čvrsto su strukturirani te se njihova promjena odvija u uvjetima dugotrajnog i intenzivnog dodira, a leksički su sustavi otvoreni za prihvaćanje novih elemenata pa im nisu potrebni uvjeti dugotrajnog i intenzivnog dodira. Vrstu posuđivanja stoga možemo odrediti na temelju intenziteta jezičnog dodira. Ukoliko je dodir intenzivniji, posuđivanje na višim razinama bit će lakše, a manje intenzivni dodiri uzrokovat će preuzimanje s najniže, leksičke razine (Matasović, 2001:69).

Kao što je već spomenuto, jezično posuđivanje može biti fonološko, morfološko, sintaktičko i leksičko.

3.1. Fonološko posuđivanje

Kod fonološkog posuđivanja dolazi do promjena na fonološkoj razini nekog jezika koji je pod utjecajem drugoga. Prvenstveno dolazi do pojave i uvođenja novih elemenata koje jezik primatelj na fonološkoj razini nema. Budući da su fonološki sustavi zatvorenog tipa, odnosno strogo strukturirani, a fonemi nekog jezika nisu samostalni elementi, preuzimanje se odvija posredno. Promjene na fonološkoj razini vrlo su dugotrajan proces. Za takve promjene potreban je velik broj posuđenica koje sadrže novi fonem koji jezik primatelj ne poznaje, a koji će biti zamijenjen fonemom jezika primatelja na temelju načela sličnosti. Filipović smatra da se radi isključivo o promjeni unutar fonološkog sustava jezika primatelja, što znači da ne dolazi do posuđivanja novog fonema, nego on nastaje od postojećeg alofona procesom *fonologizacije*. Ukoliko u sustavu ne postoji alofon određenog fonema, on neće biti preuzet izvana, već se biti zamijenjen domaćim fonemom (Katalinić, 2013:18-19).

3.2. Morfološko posuđivanje

Morfološki sustav, kao i fonološki, strogo je strukturiran i zatvorenog je tipa te je to glavni problem kod preobrazbi morfoloških struktura. Potpuno preuzimanje deklinacijskih i konjugacijskih paradigmi ne postoji. Preuzimanje pojedinačnih morfema moguće je ukoliko postoje sličnosti prema uzorcima ili nepromjenjiv oblik morfema. Kao i kod fonološkog, bitno je da je jezični dodir intenzivan i dugotrajan da bi se dogodile promjene. Leksem je preduvjet preuzimanja stranih tvorbenih obrazaca i tvorbenih morfema, a njihovo odvajanje i samostalna upotreba na domaćem leksiku dugotrajan je proces. Primjer takvog posuđivanja jest sufiks *-nok/-nek/-nöku* mađarskom jeziku, koji se odvojio od slavenskih posuđenica i samostalno se počeo upotrebljavati na mađarskim osnovama. Tvorbeni morfemi potiču upotrebu onih tvorbenih elemenata koji nisu previše zastupljeni u jeziku primatelju, ukoliko se domaći i strani sufiksi slažu prema značenju i obliku. To nam govori primjer hrvatskih sufiksa *-aš*, *-uš*, *-oš* i *-iš*, objašnjava Hadrovics, koji su se počeli više upotrebljavati nakon ulaska velikog broja mađarskih posuđenica s istim sufiksima, a koji prije toga nisu bili toliko zastupljeni (Katalinić, 2013:20)

3.3. Sintaktičko posuđivanje

Matasović tvrdi da je utjecaj na sintaktičku strukturu drugog jezika moguć, ali da je za to također potreban dugotrajan i intenzivan jezični dodir (Matasović, 2001:73-74).

Filipović smatra da je za posuđivanje sintaktičkih elemenata potreban neposredan dodir dvaju jezika. On objašnjava da posredan dodir rijetko rezultira promjenama u sintaktičkoj strukturi nekog jezika zbog toga što jezik primatelj preuzima elemente jezika davatelja preko posrednika, a posrednik mora biti neki masovni medij ili drugi jezik. Ovim načinom teško dolazi do promjena na sintaktičkoj razini. Neposredan jezični dodir dva jezika predstavlja stvarni jezični kontakt govornika dvaju jezika i tu je posuđivanje moguće i na višim jezičnim razinama (Filipović, 1986:49-50).

3.4. Leksičko posuđivanje

Leksičko posuđivanje najvažnije je kada je u pitanju proučavanje lingvistike jezičnih dodira. Ne postoji jezik koji u svojoj leksičkoj građi nema jedinice preuzete iz drugog jezika. Tome pridonosi i činjenica da je leksički sustav otvoreniji i nije strogo strukturiran kao fonološki, morfološki i sintaktički te je prilagođeniji za preuzimanje novih elemenata. Riječi se referiraju na izvanjezičnu stvarnost, stoga pojava novih elemenata i pojmova dovodi do novih leksema, kreiranjem ili njihovim preuzimanjem iz drugih jezika prevođenje riječi ili prilagođavanjem tuđice jeziku primatelju. Bilingvizam nije uvjet posuđivanja stranih leksema, a ni neposredni jezični dodir o kojem govori Filipović. Posuđivanje stranih leksema moguće je i među vrlo udaljenim jezicima preko jezika posrednika, ali i bez njega (Matasović, 2001:69).

Postoje različiti tipovi leksičkih posuđenica. Najčešće se posuđuju jezični znakovi s pripadajućim sadržajem, odnosno u cjelini, ali je moguće posuđivanje i samo sadržaja koji se pridružuje postojećoj domaćoj riječi. Tada govorimo o *semantičkom posuđivanju* i *semantičkim posuđenicama*. Poseban tip posuđivanja jest prevođenje jezičnih znakova leksičkim elementima jezika primatelja, tada nastaju *prevedenice* ili *kalkovi*. Možemo zaključiti da pod pojmom

leksičkog posuđivanja podrazumijevamo preuzimanje leksičke jedinice, njezina izraza ili sadržaja, ili i izraza i sadržaja (Dabo-Denegri, 1998:441).

Razlozi posuđivanja stranih leksema dijele se na izvanjezične i unutarjezične. Kada govorimo o izvanjezičnim razlozima, mislimo na političke, gospodarske, kulturne i geografske veze, a unutarjezične veze odnose se na prazna mjesta u sustavu koja se popunjavaju rješenjima iz drugih jezika. Praznine u leksičkom sustavu većinom se odnose na riječi iz kulturnih, gospodarskih i religijskih područja, stoga možemo reći da se i u tom slučaju radi o društvenom kontekstu, a iz toga zaključujemo da su izvanjezični i unutarjezični razlozi posuđivanja međusobno povezani (Samardžija, 1995:46-47).

Samardžija utvrđuje pravila koja se tiču prihvaćanja ili neprihvaćanja posuđenica na temelju purističke literature. On smatra da su posuđenice potrebne jeziku ako za njih nema domaće zamjene ili je zastarjela. Ukoliko postoji sinonim za posuđenicu, prednost ima domaća riječ. Ako je opseg sadržaja posuđenice širi ili uži od domaćeg leksema, treba je upotrebljavati samo onda kada je domaći leksem ne može zamijeniti (Samardžija, 1995:63).

Tipologija, kao i terminologija, leksičkih posuđenica, unatoč velikom broju literature, nije ujednačena. To nastaje zbog različitih kriterija klasifikacije. Haugen provodi klasifikaciju po kriteriju procesa preuzimanja i razlikuje importaciju od supstitucije. Procesom importacije strani jezični znakovi preuzimaju se u cijelosti, a supstitucijom se strani morfemi zamjenjuju domaćim. Supstitucija može biti provedena djelomično ili potpuno. Djelomičnom supstitucijom riječ je preuzeta procesom koji ujedinjuje importaciju i supstituciju morfema (hibridne složenice), a potpuna je bez importacije stranog morfema (prevedenice i semantičke posuđenice).

Filipović posuđenice smatra najširoom kategorijom jezičnog posuđivanja, ali spominje i pseudoposuđenice, hibridne složenice, prevedenice i semantičke posuđenice (Filipović, 1986:41-45).

Piškorec stvara novu terminologiju i dijeli posuđenice na tri tipa. Importacijske posuđenice dobivene preuzimanjem jezičnih znakova u cijelosti, supstitucijske posuđenice dobivene zamjenom stranog elementa domaćim i importacijsko-supstitucijske dobivene kombinacijom prvih dviju. U hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi za importacijske posuđenice koristi se i termin *izravne posuđenice*.

Lanstyák posuđenice dijeli na primarne i sekundarne, unutar primarnih posuđenica navodi izravne i neizravne, a unutar sekundarnih navodi tvorenice nastale unutarjezičnom tvorbom od primarnih posuđenica (Katalinić, 2013:24).

Leksičke posuđenice, prvenstveno izravne, prolaze kroz proces prilagodbe ili adaptacije tijekom kojeg riječ mijenja svoje značenje kako bi se što bolje uklopila u sustav jezika primatelja. To je dugotrajan proces, a do svog konačnog oblika posuđenica prolazi kroz prijelazne faze.

Filipović prilagodbu promatra na fonološkoj, ortografskoj, morfološkoj i semantičkoj razini te uvodi podjelu primarnih i sekundarnih promjena prema kojima se razlikuje primarna i sekundarna prilagodba. Primarne promjene predstavlja *kompromisna replika*. Nakon što replika dobije svoj konačni oblik, dolazi do promjena koje više nemaju veze s jezikom davatelja i replika se tada ponaša kao domaća riječ (Filipović, 1986:55-57).

3.5. Riječi stranog porijekla u hrvatskome jeziku

Do sada smo pisali općenito o jezičnom posuđivanju i raznim teorijama i podjelama prema različitim autorima, a sada ćemo ukratko objasniti podjelu leksičkog posuđivanja i dati njezin jednostavan prikaz koji koristimo i znamo kao takav. Svi nazivi u jeziku preuzeti iz nekog stranog jezika nazivi su stranoga podrijetla, a nazivaju se i posuđenicama. U najširem smislu posuđenica je "svaka riječ stranoga podrijetla, bez obzira nastupanj njezine prilagodbe i bez obzira na njezin standardni, odnosno supstandardni jezični status." (Turk, 2013:45)

Strana riječ je svaka riječ koja ne pripada leksiku nekog jezika, a postaje posuđenicom kada se njome koristi govornik tog jezika, jezika primatelja. Posuđenice dijelimo s obzirom na jezik iz kojeg su posuđene, a u leksikologiji se dijele na tuđice, prilagođenice i usvojenice (Barić i sur., 1999:281).

Tuđe riječi su riječi stranog jezika koje koristimo u hrvatskom jeziku. Prepoznamo ih prema izvornom obliku pisanja i kod njih nije provedena prilagodba ni na kojoj od četiriju jezičnih razina. *Hrvatski jezični savjetnik* nalaže pisanje tuđica u kurzivu. Barić i drugi autori razlikuju tuđe riječi od tuđica. Kod tuđih riječi nije provedena nikakva vrsta prilagodbe, a tuđice su "riječi stranog podrijetla koje su pravopisno prilagođene hrvatskome jeziku, ali zadržavaju neka svojstva izvornog jezika nesvojstvena hrvatskome jeziku" (Barić i sur., 1999:283).

Prilagođenice se također ubrajaju u posuđenice, a Barić i dr. definiraju ih kao "riječi stranog podrijetla koje su naglasno, glasovno, sklonidbeno prilagođene hrvatskom jeziku. Bolje ih je, kad je to moguće u biranim tekstovima zamijeniti odgovarajućim hrvatskim riječima" (Barić i sur., 1999:284). Kod prilagođenica i tuđica moguće je prepoznati da se radi o stranim, posuđenim riječima, ali kod usvojenica to nije moguće.

Usvojenice su posuđenice koje su potpuno prilagođene hrvatskom jeziku tako da ih izvorni govornici uopće ne razlikuju od ostalih hrvatskih riječi. One su prilagođene na svim četirima jezičnim razinama i nema ih potrebe zamjenjivati izvornim hrvatskim riječima (Barić i sur., 1999:284).

4. DRUŠTVENO-POVIJESNI KONTEKST HRVATSKO-MAĐARSKIH JEZIČNIH DODIRA

Hrvatsko-mađarski jezični dodiri rezultat su povijesnih i kulturnih prožimanja dvaju naroda koji su proizašli geografskom blizinom dviju zemalja. Počeci hrvatsko-mađarskih jezičnih dodira sežu sve do ranog srednjeg vijeka.

Nomadiska mađarska plemena trajno naseljavaju Karpatski bazen još krajem 9. stoljeća i tamo se susreću s brojnim slavenskim stanovništvom koji su tamo boravili otprilike već dva stoljeća. Među slavenskim narodima bili su i Hrvati koji su za svoju religiju prihvatili rimsko kršćanstvo i time se uključili u kulturni krug država s već razvijenim feudalnim društvom. Do početka 9. stoljeća stvorena je nezavisna hrvatska kraljevina. Otprilike u to vrijeme, Mađari napuštaju nomadski način života te se pokrštavaju, a to pridonosi političkim i kulturnim vezama sa susjedima, posebno sa Slavenima.

Slavensko (hrvatsko)-mađarske međujezične utjecaje dijelimo u dvije faze. Prvu fazu smještamo u to najranije razdoblje života Mađara u novoj domovini. Najveći međujezični utjecaj slavenskih naroda dokazuje veliki broj slavenskih leksičkih elemenata u rječniku mađarskog jezika. Jako puno tih riječi uklopljeno je i prilagođeno u mađarski leksički korpus da se više ni po čemu ne uočava njihovo slavensko porijeklo. Ne možemo govoriti o točnom porijeklu tih leksema jer slavenski jezici još nisu bili formirani kao zasebni jezici (ruski, slovenski, srpski, bugarski, hrvatski, slovački), stoga govorimo o posuđivanju praslavenskih dijalekata.

O razlozima povezivanja sa slavenskim jezičnim zajednicama govori značenje leksičke građe slavenskog porijekla koje dijelimo u nekoliko skupina: vjerski život (*szent, pap, barát*), državno i društveno uređenje (*bán, király, megye, szolga*), poljoprivreda i uzgoj životinja (*zab, gabona, barázda, len, bárány, pásztor*), lov i ribolov (*patak, vihar*), dom i prehrana (*ablak, pince, asztal, vacsora, kulcs*), odijevanje (*ruha, szoknya*), obrti (*kovács*), biljni i životinjski svijet

(*jávor, medve*), obiteljski odnosi (*család, unoka*). Ovi primjeri pokazuju što su Mađari učili od Slavena prilikom doseljavanja.

Kontakti Mađara, kasnije, nisu bili podjednaki sa svim slavenskim zajednicama. Veliku ulogu odigrala je religija i preduvjet bilo kakva razvijanja bilo je prihvaćanje kršćanstva. Osim religijom, Mađari su s Hrvatima bili povezani preko Jelene, žene kralja Zvonimira, koja je pripadala Arpadovićima. Katolička crkva i kraljevski dvor u Budimu bili su najvažniji čimbenici u poticanju povezivanja kultura i razmjene dobara Mađara i Hrvata.

U doba vladavine kralja Matije Korvina, na njegovom dvoru, formira se humanistički krug među kojima je bio hrvatski latinist Ivan Česmički (Janus Panonius). Važan doprinos međukulturalnoj razmjeni dali su Zrinski i Frankopani. Zajedno su ustrajali u brojnim ratovima s Turcima i otporu habsburškog pritiska. Nikola Zrinski djelovao je u Mađarskoj kao književnik mađarskog jezika.

Krajem 18.stoljeća političke veze između Mađarske i Hrvatske slabe, a smatra se da su razlog tomu bili ban Josip Jelačić i Khuen Héderváry. Nakon prvog svjetskog rata potpuno su prekinute.

Ovaj kratki povijesni pregled odredio je narav međujezičnih utjecaja koji su najviše bili vidljivi u leksičkom posuđivanju.

Nakon početne faze u kojoj je mađarski jezik bio pod utjecajem slavenskih jezika, razvijanjem i jačanjem ugarske države mijenja se i smjer jezičnog utjecaja te mađarski jezik utječe na hrvatski. Taj utjecaj najviše se očitovao u jezičnim područjima Hrvatske koja graniče s Mađarskom i to na područjima na kojima nije dolazilo do značajnih migracija stanovništva. Najdugotrajniji i najjači mađarski utjecaj bio je na kajkavskom području sa Zagrebom kao kulturnim središtem. Upravo zbog toga, baš u kajkavskom književnom jeziku nalazimo mađarske posuđenice koje su najčešće bile vezane uz crkvenu terminologiju, ali i društveno-politički život. Smatra se da se početak njihovog najjačeg dolaska javlja u 13. stoljeću. Fonološki oblici replika svjedoče o njihovoj starini, a česta je i pojava posuđivanja mađarskog leksema više puta(npr.*rusag – orsag*).

Ipak, najstarije mađarske tragove nalazimo u današnjoj istočnoj Hrvatskoj. Dokaz tomu su arheološki nalazi pokraj Vukovara iz 10. stoljeća, gdje pridoseljavanju dolazi do miješanja stanovništva, a ubrzo je prostor Slavonije pripao Ugarskom Kraljevstvu. Najraniji tragovi u jeziku s ovog područja nisu sačuvani zbog iseljavanja velikog broja stanovništva pred Turcima.

Zbog toga su mađarski leksički elementi s ovog područja mlađeg postojanja, preuzeti u 16. i 17. stoljeću, a to odražavaju različiti fonološki oblici riječi u kajkavskom i štokavskom narječju. Kajkavski najčešće čuva stariju, a štokavski mlađu repliku istog elementa.

Razlike između kajkavskog i štokavskog narječnog područja možemo promatrati i prema karakteru jezičnog posuđivanja. Posuđivanje u kajkavskom bilo je kulturnog karaktera, riječi iz područja crkvene, pravne i političke terminologije, a u slavonskom području lokalnog tipa, predmeti i pojave iz svakodnevnog života. U literaturi se taj tip posuđivanja spominje kao *intimno posuđivanje*. Kod ovakvog posuđivanja i jezik primatelj i jezik davatelj mogu biti obilježeni jakim dijalektnim crtama, to jest da i sam hungarizam u mađarskom jeziku može biti dijalektizam ako je njegova upotreba ograničena na određenom području.

Za hrvatski jezični prostor važno je i međudijalektno posuđivanje, odnosno ostvarivanje kontakata između tri jezična narječja. Njime objašnjavamo manji broj hungarizama u jeziku hrvatskih regija koje nisu ostvarivale dodir s mađarskim jezičnim prostorom, što zbog geografske udaljenosti, što zbog manjka političkih utjecaja. Hungarizmi u čakavskom govoru posuđeni su iz kajkavskog i ne postoji ni jedna takva riječ u čakavskom koje nema i u kajkavskom govoru.

Možemo zaključiti da je geografski dodir dvaju jezičnih područja rezultirao hrvatsko-mađarske jezične utjecaje iz kojih proizlazi posuđivanje leksičkih elemenata. Najprije se to odnosilo na kajkavsko područje i Slavoniju, a kasnije dolazi i do međudijalektnog posuđivanja, odnosno preuzimanja hungarizama u čakavski govor pri čemu je kajkavski imao ulogu dijalekta posrednika.

U 19. stoljeću izravno leksičko posuđivanje sve je manje vidljivo. Zamjenjuje ga kalkiranje, odnosno prevođenje, prvenstveno u pravnoj, upravnoj, vojnoj, školskoj i poštanskoj terminologiji. To nam svjedoči prestiž mađarskog jezika davatelja u ovim društvenim domenama. Početkom 20. stoljeća hrvatsko-mađarske političke veze potpuno su prekinute i do međujezičnog utjecaja dolazi samo kod pograničnih dodira i intimnog posuđivanja (Katalinić,2013:32-37)

4.1. Mađarsko-hrvatski jezični dodiri

Kao što smo već ranije naveli, doticaj Mađara i Hrvata, koji je bio izravan, ostvaruje se krajem 9. stoljeća prilikom doseljavanja mađarskih plemena u Panonsku nizinu. Iako bismo zbog prilično intenzivnih dodira tih dvaju susjednih naroda i njihovog višestoljetnog suživota mogli zaključiti da je mađarski jezik morao ostaviti neizbrisiv trag u hrvatskom leksičkom fondu, činjenice pokazuju da ipak nije tako. Mađarske posuđenice su, bez obzira na trajanje, vrstu i intenzitet dodira, u relativno maloj mjeri utjecale na hrvatski jezik. Pretpostavlja se da je glavni razlog tomu otpor hrvatskih purista, ali i cjelokupnog hrvatskog naroda. Ostaci sustavne mađarizacije, koji su bili zastupljeniji za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, danas više nisu toliko vidljivi na standardnoj razini. U hrvatskom standardu postoji vrlo malo zabilježenih mađarskih elemenata. Glavni razlog tomu nisu genetsko-tipološke razlike između mađarskog i hrvatskog jezika, jer je intimni višestoljetni dodir ipak uspio rezultirati sufiksima *-uš*, *-aš*, *-oš* i *-iš* koji suse osamostalili te su danas u općoj uporabi. Primjer toga nalazimo u riječima *gladuš*, *bogataš*, *bombaš*, *komedijaš*, *brucoš*, *ženskaroš*, *slatkiš*, *okoliš*. Također, u hrvatskom jeziku nalazimo relativno velik broj mađarskih posuđenica koje danas ne smatramo tuđicama, npr. *bunda*, *cipela*, *kip*, *kocka*, *lopov*, *paprikaš* (Puškar, 2010:131-132).

Ostale se posuđenice mogu svrstati u pet tematskih cjelina:

1. egzotizmi: *čardaš* (mađ. *csárdás*), *gulaš* (mađ. *gulyás*), *palačinka* (mađ. *palacsinta*), *paprikaš* (mađ. *paprikás*),
2. arhaizmi: *dijak* – učen čovjek (mađ. *diák*), *orsag/rusag* – država (mađ. *ország*),
3. kolokvijalni stil: *bitanga* (mađ. *bitang*), *pajdaš* (mađ. *pajtás*),
4. usvojenice: *bunda* (mađ. *bunda*), *lopta* (mađ. *labda*), *soba* (mađ. *szoba*), *cipela* (mađ. *cipellő*), *kip* (mađ. *kép*),
5. regionalizmi ili dijalektni oblici: *beteg* – bolest (mađ. *beteg*), *japa* – otac (mađ. *apa*), *oblok* – prozor (mađ. *ablak*), *šor* – široka ulica u nizinskom naselju (mađ. *sor*).

Najveću skupinu mađarskih posuđenica u hrvatskom jeziku čine regionalizmi odnosno dijalektni oblici (Puškar, 2010:132).

Kao što je već ranije spomenuto, zbog povijesnih okolnosti, jezične politike i purističkih nastojanja, početkom 20. stoljeća smanjen je intenzitet jezičnog posuđivanja te ne postoji velik broj mađarskih posuđenica u hrvatskom standardnom fondu. Još u 18. stoljeću, umjesto posrednog i neposrednog posuđivanja, javlja se kalkiranje, odnosno stvaraju se prevedenice. Utjecaj mađarskog jezika vidljiv je i njegovom ulogom jezika posrednika brojnih njemačkih posuđenica (npr. *beteg*, *pasoš*), što nam govori o povijesnom utjecaju njemačkog jezika, ali i

premao naglašenoj ulozi mađarskog jezika kao posrednika u procesu jezičnog posuđivanja (Puškar, 2010:132).

Mađarsko-hrvatski jezični dodiri nisu bili toliko važan predmet istraživanja. Prvi poznatiji rad koji je imao osvrt na hungarizme bio je Vrančićev *Dictionarium* iz 1595. godine. Ozbiljnije istraživanje hungarizama počinje pojavom Hadrovicseve monografije koja se sustavnije bavi hungarizmima početkom 20. stoljeća. Iako nepotpuna, njegova analiza dala je veliki doprinos temi posuđivanja mađarskih riječi (Puškar, 2010:133-134).

5. PURIZAM U HRVATSKOME JEZIKU

Proces leksičkog posuđivanja prate dvije suprotstavljene tendencije: potreba da se imenuje novi pojam i otpor prema posuđenoj stranoj riječi, odnosno purizam. Purizam možemo definirati kao skrb o jeziku gdje se pokušavaju odstraniti svi elementi iz stranog jezika i zamijeniti ih elementima domaćeg.

"Skrb o jezičnoj čistoći obilježila je povijest hrvatskog jezika. Puristička tradicija hrvatskog jezika temelji se na dvama razlozima:

1. Hrvatski je jezik u svojoj prošlosti bio u nepovoljnom društveno-jezičnom položaju spram drugih jezika.
2. Hrvatski se jezik u prošlosti u svojim purističkim nastojanjima ugledao na puristički usmjerene jezike: njemački, mađarski i češki. Slijedeći njihovo iskustvo i sam je bio purističan, osobito prema njemačkom i mađarskom jeziku, kako bi umanjio njihov utjecaj." (Opašić, Turk, 2008:81)

Purizam je u hrvatskom jeziku bio usmjeren na smanjenje posuđenica i na stvaranje prevedenica. Hrvatski su se puristi najustrajnije opirali prevelikoj uporabi posuđenica, a kritički je stav prema posuđenicama bio prisutan već od samih početaka hrvatske pismenosti. Pojedini puristi imali su stroge stavove po pitanju jezične čistoće, a neki su bili umjereni u svojim nastojanjima. I jedni i drugi, složili su se da kod izbora strane i domaće istoznačne riječi, uvijek treba odabrati domaću riječ. Posuđenice se mogu tolerirati kada ispunjavaju ulogu u određenom stilu standardnog jezika.

Tendencijom protiv preuzimanja stranih riječi javljaju se i prevedenice koje više ili manje kopiraju strani predložak. Puristi prevedenice smatraju prikladnijim rješenjem od posuđenica. U traženju boljih rješenja često je nastajalo više prevedenica za isti pojam, a veći dio njih nije ostao u uporabi. S druge su strane, brojne prevedenice, koje su smatrane neprikladnima, ostale u uporabi hrvatskog standardnog jezika (npr. *kolodvor, prosvjed, brzojav*). (Opašić, Turk, 2008:81-83)

6. HUNGARIZMI

Kako sam već ranije u ovom radu puno puta objašnjavala termine jezičnog posuđivanja i posuđenica, nije ih potrebno dodatno objašnjavati. Samo ću ponoviti definiciju Marije Turk koja navodi da je u najširem smislu posuđenica "svaka riječ stranoga podrijetla, bez obzira na stupanj njezine prilagodbe i bez obzira na njezin standardni, odnosno supstandardni jezični status (Turk, 2013:45).

Dijelimo ih s obzirom na jezik iz kojeg su potekle, pa tako imamo i riječi mađarskog porijekla koje nazivamo hungarizmima i koji su glavna tema ovoga rada.

6.1. Određenje pojma *hungarizam*

U *Hrvatskoj enciklopediji* pod pojmom *hungarizam* nalazimo objašnjenje da je to "jezična (obično rječnička) pojava mađarskog utjecaja". Hungarizmi su obično niži oblik rječničkog blaga, a osobito su česti u dijalektima.

U Institutovom *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* hungarizam je "riječ mađarskog porijekla u koji drugi jezik i prilagođena njegovu jezičnom sustavu".¹

¹Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2012., str. 173.

Anić ih definira kao "mađarske izraze u nekom drugom jeziku"². On navodi brojku od sto četiri hungarizma, a njih četrdesetak su usvojenice, tj. potpuno prilagođene i nezamjenjive riječi u hrvatskome standardnom jeziku.

Marija Turk smatra da su se u hrvatski jezik posudili hungarizmi različitog statusa. Ona tvrdi da jedan dio čine pravi hungarizmi, tj. izvorne mađarske riječi, a drugi dio čine pakhungarizmi, kako ih ona naziva, tj. riječi različita porijekla kojima je mađarski jezik bio posrednik. Također, navodi kako László Hadrovics u svojoj knjizi o mađarskim elementima u hrvatskom jeziku daje popis od oko osamsto riječi koje su iz mađarskog ušle u hrvatski jezik, a Marija-Ana Dürrgil raščlambom tog korpusa utvrđuje da u suvremenom hrvatskom književnom jeziku ima tek četrdesetak što pravih, što nepravih hungarizama (Turk, 1997:265).

Autor Đuro Blažeka u svom znanstvenom radu *Hungarizmi u govoru Goričana* analizira i broji oko stotinjak hungarizama u kajkavskom mjesnom govoru. Njegov korpus ograničen je na dijalektizme i specifičan je većinom samo za to govorno područje, a veći broj čine i arhaizmi, koji više nisu u uporabi (Blažeka, 2006:1-2).

6.2. Mađarska građa u starim hrvatskim rječnicima

U rječnicima starije hrvatske leksikografije, koje ćemo spomenuti u ovome poglavlju, mađarsku sastavnicu moguće je promatrati na dvije razine. Mađarski jezik u rječnicima koji obuhvaća analizu mađarskog stupca kao samostalne cjeline u odnosu na druge jezike i hungarizme u hrvatskim tumačenjima što i je predmet proučavanja ovog rada.

Vrančićev *Dictionarium* (1595.) možemo smatrati prvim hrvatsko-mađarskim rječnikom. Veći broj hrvatskih i mađarskih natuknica pokazuje nam da su ta dva jezika imala drukčiji status u Vrančićevu rječniku od ostalih. Rječnik je prvotno bio zamišljen kao trojezični, hrvatsko-mađarsko-latinski rječnik, a proces nastajanja rječnika bio je dugotrajan. I sam Vrančić je u predgovoru naveo da mu je prvotna namjera bila sastaviti rječnik slavenskoga i mađarskog jezika, a kao predstavnik slavenskim jezicima uzeo je hrvatski jezik, koji naziva dalmatinskim. U rječniku navodi i popis riječi koje su Mađari posudili od Hrvata, a označava ih kao mađarske slavizme. Većina riječi opravdano se nalazi na tom popisu, ali nisu sve riječi u mađarski jezik došle iz hrvatskog, nego obrnutim putem, iz mađarskog u hrvatski. U ovom je rječniku

²Anić, V., *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi liber, 2004., Zagreb, str. 420.

registrirano najmanje mađarskih posuđenica jer je njegova čakavska osnovica poznavala samo rijetke hungarizme preuzete iz kajkavskog. Imao je dvanaest hungarizama, među kojima se nalazila i riječ *doliman* (vrasta kaputa) koja nigdje drugdje nije zabilježena. (Stolac, 1996:249-251).

Mađarskim filozofima zanimljiv je i važan Jambrešićev rječnik *Lexicon Latinum* (1742.) s obzirom na mađarsku sastavnicu koju je sadržavao. Jambrešić je prvi uvrstio više mađarskih riječi u svoj rječnik i mnogo je latinskih riječi pokušao prevesti na mađarski ili tumačiti na mađarskom jeziku. Hungarolog Eder uočio je da su neki mađarski leksemi u ovom rječniku spomenuti prvi put (npr. *szalonka*, *névkönyv*, *oltári szentség*) i zbog toga ga smatramo važnim djelom mađarske leksikografije (Nyomárkay, 2006:222-224).

Mikaljin rječnik *Blago jezika slovinskoga* (1649.-1651.) sadržavao je hungarizme koji su do tada bili nepoznati hrvatskim piscima i govornicima, a koje je autor preuzimao od mađarskih govornika tijekom boravka u Mađarskoj (npr. glagol *felelovati*). On također ima lekseme koji se mogu pronaći samo kod njega (npr. *ašo*, *bitanga*), a kasniji rječnici ih ne bilježe (Katalinić, 2013:52).

Najveći broj hungarizama sadržava starija kajkavska leksikografija, što je i očekivano zbog jakog utjecaja mađarskog jezika na ovo područje. U Habelićevom *Dictionaru* (1670.) hungarizmi po brojnosti stoje odmah poslije latinizama. Semantički su većinom vezani za područja religije i svakodnevnog života. Broj hungarizama nije zanemariv ni u rječnicima štokavskog i čakavskog jezika, a ako ih pribrojimo broju primarnih hungarizama u navedenim rječnicima i sve tvorenice nastale od njih dolazimo do približno tisuću riječi (Katalinić, 2013:52-54).

6.3. Fonološka prilagodba hungarizama

Analizu hungarizama počinjemo od fonološke razine gdje želimo saznati promjene fonološkog oblika preuzete strane riječi- modela tijekom formiranja u repliku. Posuđeni model može sadržavati foneme ili skupine fonema kojih nema u sustavu jezika primatelja jer se fonološki sustavi ova dva jezika razlikuju. Tada dolazi do zamjene domaćim fonemima koji su im najbliži (Katalinić, 2013:57).

Najveća razlika fonološkog inventara hrvatskog i mađarskog jezika svakako je broj samoglasnika i njihove artikulacijsko-akustične osobine. Hrvatski jezik ima pet samoglasnika, dok ih mađarski broji čak četrnaest. U mađarskom jeziku samoglasnici imaju svoju dužinu te se dijele na duge i kratke samoglasnike (*a - á, e - é, i - í, o - ó, ú - ú, ö - ő, ü - ű*), a u hrvatskom samoglasnici nemaju svoju dužinu. U mađarskom jeziku postoji podjela samoglasnika prema sudjelovanju usana u njihovoj tvorbi (labijalni – ilabijalni), a hrvatski jezik nema takvu podjelu. Isto tako, prema kriteriju okomitog položaja jezika, u mađarskom se dijele na zatvorene ili visoke (/i/, /i:/, /y/, /y:/, /u/, /u:/), poluzatvorene ili srednje (/o/, /o:/, /ø/, /ø:/, /e/), otvorene ili niske (/a/, /ε/) i najotvorenije ili najniže (/a:/) samoglasnike, a u hrvatskom jeziku postoje tri podjele. Samo dva mađarska samoglasnika imaju svoje prave ekvivalente u hrvatskom jeziku, a to su /i/ i /u/, a ostali se zamjenjuju po mjestu i načinu tvorbe najbližom hrvatskom inačicom (Katalinić, 2013:60-64).

U suglasničkom inventaru nema tolikih razlika kao u samoglasničkom, razlikuju se u samo tri elementa, odnosno tri mađarska fonema kojih nema u hrvatskom sustavu (/ty/, /gy/, /dz/).

Kada govorimo o formiranju fonoloških oblika replika, nužno je uvesti dijakronijsko načelo u raščlambu. Neke mađarske riječi u vrijeme posuđivanja imale su drugačiji glasovni lik nego danas. Starije stanje modela u hrvatskom imaju leksemi koji su posuđeni prije otvaranja samoglasnika u mađarskom jeziku npr. mađ. *gyüngy* (danas: *gyöngy*) > *đund*, ili leksemi nastali prije monoftongizacije diftonga npr. mađ. *akou* (danas: *akó*) > *akov*.

Kod nekih hungarizama provedena je promjena jednačenja po zvučnosti (npr. *zseb*>*žep*), umetanje protetskog *j* (npr. *apa*>*japa*) ili dodavanje intervokalnih suglasnika (npr. *piac*>*pijac*). Ostale pojedinačne promjene odnose se na simulaciju i disimulaciju samoglasnika i suglasnika unutar riječi i izbacivanje suglasničkih skupina kako bi izgovor bio lakši. Sve te promjene više nemaju veze s jezikom davateljem zbog čega je hungarizam bitno drugačiji od početnog preuzetog modela (Katalinić, 2013:66-87).

6.4.Morfološka prilagodba hungarizama

Iako smo fonološku razinu inače odvajali od morfološke, primjeri pokazuju da formiranje replike dolazi na temelju korelacije tih dviju razina. Završna faza riječi se gotovo uvijek formira prema morfološkim kriterijima. Mađarske posuđenice se morfološki uklapaju u sustav hrvatskoga jezika.

Mađarski i hrvatski morfološki sustav razlikujemo po dvjema osnovnim značajkama. U mađarskom jeziku nema kategorije roda, kao ni jasno određenih morfoloških kriterija kojima uočavamo razlike među različitim vrstama riječi. Hrvatski jezik ima kategoriju roda i vrlo jasno određene kriterije u kojima se vidi razlika između imenica, pridjeva i glagola. Hrvatski glagoli unutar morfološke kategorije imaju kategoriju vida, a u mađarskom je ona sintaktička kategorija. Formiranje replika odvija se na četiri načina: potpunim preuzimanjem, oduzimanjem, dodavanjem ili zamjenom završnog glasa ili glasovne skupine. Također, preuzimaju se i gramatička obilježja vrste riječi kojoj posuđenica pripada. Najčešće se posuđuju imenice, pa tek onda pridjevi i glagoli, ali njihov broj nije baš velik (Katalinić, 2013:97-100).

Najveći broj imenica čine one koje su preuzete u cijelosti, bez promjene završetaka, što znači da se prvotni oblik poklapa s oblikom replike. Najveća skupina imenica završava na suglasnik. Formiraju se potpunim preuzimanjem. One su se vrlo jednostavno prema svom morfološkom obliku uklopile u sustav hrvatskog jezika kao imenice muškoga roda (npr. mađ. *sógor*> hrv. šogor). Manje brojnija je skupina leksema koji završavaju na samoglasnik –a, morfonološki postaje imenica ženskoga roda u hrvatskome jeziku (npr. mađ. *bunda*>hrv. bunda, mađ. *szoba*>hrv. soba). Ostale imeničke posuđenice koje završavaju netipičnim glasovnim skupinama za hrvatski jezik morfološki se formiraju već navedenim postupcima: dodavanjem (npr. mađ. *bitang*>hrv. bitanga), oduzimanjem (npr. mađ. *piskóta*>hrv. piškot) i zamjenom krajnjeg glasa ili skupine glasova (npr. mađ. *csipke*>hrv. čipka). (Katalinić, 2013:100-107).

Pridjevski hungarizmi formiraju se zamjenom ili dodavanjem pridjevskih završetaka koji su tipični za hrvatski jezik (npr. mađ. *sárga*>hrv. šargast). Kao i kod pridjeva, kod glagola se zamjenjuju ili dodaju infinitivni završetci odnosno sufixi (npr. mađ. *dicsér*>hrv. dičiti, mađ. *csal*>hrv. čalovati). Glagoli s nastavkom –*ovati* postaju dvovidni, a oni s nastavcima –*ati* ili –*iti* imperfektni (Katalinić, 2013:114-117).

6.5.Semantička prilagodba hungarizama

Preuzimanje mađarskih leksičkih elemenata odvijalo se u dalekoj prošlosti, stoga moramo pretpostaviti da su mnogi hungarizmi preuzeti iz dijalektalnih slojeva u kojima njihovo značenje nije nužno bilo isto kao kasnije kada je utvrđen standard.

Zbog toga se prilagodba na semantičkoj razini ne može ustvrditi točno, ali se može prikazati približno stanje semantičke adaptacije (Žagar-Szentesi, 2003:124).

U pogledu značenjskih domena hungarizme možemo podijeliti u sljedeće skupine:

- Međuljudski odnosi, statusi, zanimanja: *šogor, pajdaš, faćuk, muzikaš, dobošar, gazda*.
- Osobe s karakterističnim osobinama: *fićfirić, mamlaz, đilkoš, bitanga, pustahija*.
- Svakodnevni predmeti, alati, oprema: *čaklja, mužar, puška, roštilj*.
- Odijevanje: *cipele, bunda, čipka, gumb, kopča, kecelja, baršun, bakandža, čizma*.
- Stvari iz prirode, biljni i životinjski svijet: *jarak, rit, šaš, đumbir, cikla, artičoka, grgeč, kečiga, deverika, korov*.
- Poljoprivreda : *ašov, čopor, korov, marva*.
- Kulinarski izrazi- hrana : *gulaš, lepinja, sataraš, palačinke, dobošica/doboš torta*.
- Specifični mađarski pojmovi: *salaš, gulaš, hajduk, šor*.
- Pojmovi vezani za život u organiziranom kolektivu: *varoš, čikoš* (konjušar), *špan* (župan), *biroš* (onaj koji čuva stoku), *birov* (seoski bubnjar), *hegeduš* (violinist), *fiškal* (odvjetnik), *plebanuš* (župnik).

Neki od ovih hungarizama su regionalizmi ili zastarjele riječi koje se više ne koriste u standardnom jeziku, nego ih nalazimo još samo u kajkavskom dijalektu. Primjer tomu su hungarizmi vezani za stara zanimanja (*čikoš, špan, biroš, birov*), i zanimanja iz kajkavskog dijalekta (*hegeduš, fiškal, plebanuš*)(Žagar-Szentesi, 2003:124-125).

Blaženka Perković u svojoj prezentaciji o hungarizmima navodi kako ih autorica Žagar-Szentesi dijeli prema stilskim slojevima kojima danas pripadaju, a to su:

- regionalizmi i dijalektalni oblici: *ašov* (štihača), *beteg* (bolest), *oblok* (prozor),
- arhaizmi i historizmi koji su se koristili u jeziku državne uprave i financija: *orsag* (država), *harmica* (carina), *filir* (austro-ugarski novac),
- hungarizmi čija se današnja upotreba veže uglavnom uz kolokvijalni stil: *fićfirić* (kicoš), *pajdaš* (prijatelj), *bitanga* (propalica),
- hungarizmi koji su se uvriježili u hrvatskom standardnom jeziku i više ih ne smatramo posuđenicama : *bunda, cipela, kip, cikla, gulaš, šator, lopta, palačinka, soba*.³

³Izvor: www-gewi.uni-graz.at/gralis/Educarium/.../Perkovic_Hungarizmi.ppt

Semantičku prilagodbu dijelimo na primarnu i sekundarnu. Unutar primarne razlikujemo nultu semantičku ekstenziju i suženje značenja. Nulta semantička ekstenzija se javlja kada "značenje posuđenice- replike pošto se integrirala u sustav jezika primaoca, ostaje nepromijenjeno i potpuno odgovara značenju modela" (Filipović, 1986:161). Suženje značenja je pojava kada posuđenice u jezik primatelja prenose samo neka od značenja koja postoje u jeziku davatelju. Sekundarna prilagodba ili proširenje značenja javlja se kada replika u jeziku primatelju dobiva nova značenja.

Kod mađarskih posuđenica bitno je spomenuti da postoji veliki broj primjera kod kojih su promjene značenja popraćene karakterističnim promjenama i u drugim vidovima značenja, odnosno metonimijskim/metaforičkim modifikacijama izvornog značenja. Tijekom primarne prilagodbe većina je hungarizama preuzeta nultom semantičkom ekstenzijom. Pretpostavlja se da su to većinom riječi koje su i u mađarskom imale samo jedno značenje koje se u potpunosti preslikalo i u repliku. Značenja se često odnose na nesvakidašnje i periferne ili konkretne pojmove kod kojih ni nema mogućnosti za polisemiju. Neki od primjera za takve pojmove su sljedeći: *artičoka*, *cikla* (mađ. naziv određenog povrća>hrv. isto), *bitanga* (mađ. ništarija>hrv.isto), *perec* (mađ. slano, hrskavo, tanko, savijeno pecivo>hrv. isto), *palačinka* (mađ. tanka, okrugla, lepinjasta slastica>hrv. isto), *mamlaz* (mađ. glupan, blesan>hrv. isto). Kod pojedinih pojmova teško je utvrditi jesu li predstavnici nulte semantičke adaptacije ili suženja značenja: *gazda* (mađ. gospodar, vlasnik nečega> hrv. isto), *gumb* (mađ. dugme> hrv. isto), *lopov* (mađ. kradljivac> hrv. isto), *soba* (mađ. prostorija u kući> hrv. isto), *pijac* (mađ. tržnica> hrv. isto) itd.(Žagar-Szentesi, 2003:125-126).

U postupku suženja značenja nalazimo puno manji broj primjera. Kako ni ovdje ne možemo točno odrediti značenjske promjene pri preuzimanju, opis se često ograničava na pretpostavljeni semantički razvoj. Suženje broja značenja vidimo na sljedećim primjerima: *čigra* (u mađ. tri zasebna značenja, a u hrv. se prenijelo samo "komad drva koji se vrti s utorom u sredini"), *hajduk* (u mađ. četiri značenja, a u hrv. se prenijela samo dva: "odmetnik od turske vlasti" i "oštra, ponekad nasilna osoba"), *kip* (u mađ. pet značenja, a u hrv. se prenijelo samo "statua"), *marva* (u mađ. sedam značenja, a u hrv. se prenijelo samo "stoka, volovi za vuču"), roštilj (u mađ. pet značenja, a u hrv. se prenijelo samo "rešetke za pečenje mesa na žaru"). Zanimljivi su hungarizmi koji predočavaju sužavanje semantičkog polja, a tu skupinu čine dijalektizmi ili regionalizmi s vrlo specifičnim uskim opsegom značenja. Njihova značenja je ponekad vrlo teško precizno odrediti, a možemo se oslanjati samo na usmeni prijenos govornika tih područja. Takvi primjeri su : *astal* (mađ. stol> hrv. stol određene namjene i funkcije), *rit*

(mađ. livada> hrv. močvarni nizinski kraj, često poplavljeno zemljište uz rijeke), *šor* (mađ. niz, red nečega> hrv. niz kuća na širokim seoskim ulicama po Slavoniji) itd. Drugi primjeri nisu toliko specifični i mogu predstavljati uobičajenu semantičku prilagodbu putem specijalizacije značenja. Primjeri: *čopor* (mađ. skupina, grupa> hrv. krdo životinja), *karika* (mađ. kolut> hrv. kolutić kao sastavni dio lanca), *kočija* (mađ. kola> hrv. fijaker) itd. (Žagar-Szentesi, 2003:126-127)

Već smo spomenuli da je veliki broj riječi u korpusu hungarizama specifičan po tome što su te riječi vezane samo za lokalna, odnosno dijalektalna područja ili se radi o arhaizmima koji se više ne koriste (npr. *dijak*, *aldomaš*, *aldovati*). O proširivanju značenja se na tim primjerima i ne može govoriti jer je ono ukinuto samim nestankom riječi iz upotrebe. Određeni primjeri se rijetko upotrebljavaju jer označavaju nesvakidašnje pojmove (npr. *faćuk*, *mamlaz*, *šaš*, *pustahija*) te nema puno prostora za dalje modificiranje značenja. Slično se događa i s primjerima koje češće upotrebljavamo, ali oni označavaju pojmove s vrlo određenim značenjem (npr. nazivi za pojedina jela: *gulaš*, *palačinka*, *doboš torta* ili nazivi za konkretne biljne i životinjske vrste: *cikla*, *đumbir*, *kečiga*, *artičoka* itd.). Najmanji broj hungarizama čine posuđenice koje su se ugradile u standardni sloj hrvatskoga jezika, one su većinom prilagođene prema nultom stupnju semantičke prilagodbe, to jest izvorno značenje modela u mađarskom uglavnom je u potpunosti preslikano u hrvatski jezik (npr. *kocka*, *lopov*, *bunda*, *gumb*, *karika*, *kip*, *soba* itd.). Kod te skupine hungarizama otvara se veći prostor mogućnosti proširivanja značenja, a to se temelji na metaforičko-metonomijskom značenju (Žagar-Szentesi, 2003:128-129).

Postoje i oni primjeri kod kojih se razlika u značenju modela i replike ne može odrediti niti kao sužavanje, niti kao proširenje, a značenjsko je polje hungarizma za veću ili manju nijansupomaknuto u odnosu na izvornu mađarsku riječ. To nam pokazuju sljedeće posuđenice: *birov* (mađ. sudac> hrv. seoski bubnjar), *đilkoš* (mađ. ubojica> hrv. nevaljalac), *korov* (mađ. suhi, tvrdi bataljak biljki koje ne prezimuju> hrv. beskorisna, samonikla biljka koja šteti poljoprivrednoj kulturi). Primjeri jasno pokazuju da se promjene značenja mogu kombinirati s promjenama hijerarhijskih odnosa prema pojmovnim sadržajima modela i replike. U primjeru *birov* i *korov* značenje u hrvatskome je manjeg prestiža nego u mađarskome, dok je kod primjera *đilkoš* obrnuto (Žagar-Szentesi, 2003:129).

Teško je odrediti pripadaju li primarnoj ili sekundarnoj prilagodbi oni hungarizmi kod kojih je došlo do promjene vrste riječi u odnosu na model. Primjeri kod kojih je došlo do

promjene vrste riječi u morfološkoj prilagodbi jesu: *beteg* (mađ. bolestan > hrv. bolest), *cifra* (mađ. ukrašen, nakićen > hrv. ukras). (Žagar-Szentesi, 2003:130).

6.6. Hungarizmi u hrvatskoj frazeologiji

U ovom poglavlju ustvrdit ćemo kako i koliko funkcioniraju hungarizmi u posebnom dijelu jezika, ovom slučaju frazeologiji. Frazeologija je najviše od svih područja vokabulara povezana s tradicijom, poviješću i kulturom naroda i tako pruža više podataka o narodu u kojem je potekla. Posebnost frazema je i ta što mogu imati sastavnice koje same po sebi ne moraju pripadati sloju standardnog jezika, odnosno mogu biti i historicizmi koji pripadaju pasivnom leksiku. Zahvaljujući tim činjenicama možemo ustvrditi da je frazem pogodna jedinica u proučavanju hungarizama jer je broj hungarizama u hrvatskome jeziku relativno mali, a i frazem je manje od pojedinačnih leksema zahvaćen purističkim nastojanjima. Na konkretnim primjerima vidjet ćemo koji hungarizmi funkcioniraju u hrvatskoj frazeologiji, pripadaju li standardnojezičnom ili substandardnom sloju hrvatskoga jezika, kakav je odnos primarnog značenja i značenja frazema u kojem se nalazi, kako proširuju opseg značenja u frazemu i kakvi se podaci o kulturnim i civilizacijskim dodirima Hrvata i Mađara otkrivaju. Ovdje smo frazeme podijelili u tri skupine: 1. frazemi s hungarizmom koji pripada suvremenom hrvatskome standardu, 2. frazemi s hungarizmom kao historicizmom u hrvatskome jeziku, 3. frazemi s prostorno ograničenim hungarizmom (Turk, 1997:265-266).

U prvoj skupini nalaze se usvojenice i neki egzotizmi koji su se toliko udomaćili da ih govornici hrvatskoga jezika ne smatraju tuđim riječima. Unutar nje se nalaze leksemi koji su izvornog mađarskog porijekla, leksemi kojima je mađarski jezik bio posrednik pri posuđivanju i leksemi koji su nastali kružnim posuđivanjem: *cipela*, *čopor*, *gazda*, *karika*, *hajduk*, *kip*, *kočija*, *lopov*, *lopta*, *korov*, *marva*, *paprikaš*, *kerefeke*. Drugu skupinu čine historicizmi: *filir*, *pandur*. U trećoj skupini nalaze se regionalizmi i etnografski dijalektizmi: *doboš*, *fela*, *hatar*, *kefa*, *mužar*, *varoš*, *vašar* (Turk, 1997:267).

Nakon što smo napravili podjelu, sada ćemo svaki hungarizam analizirati unutar frazema. Prva skupina su frazemi s hungarizmima koji su standardnojezična činjenica:

- CIPELA (mađ. cipő):
 - *Lizati komu cipele* - dodvoravati se nekome,
 - *Uskočiti u cipele* – postati stanovnik grada.

- ČOPOR (mađ. csopórt):
 - *Zakon čopora* – pokoravanje glavnome pojedincu u zajednici.
- GAZDA :
 - *Biti (ostati) svoj gazda* – biti slobodan, samostalan ili ekonomski nezavisan,
 - *Truli gazda* – loš gospodar.
- HAJDUK :
 - *Odmetnuti se u hajduke* – odmetnuti se od vlasti.
- KARIKA :
 - *Slaba karika* – slabo mjesto, slaba pozicija,
 - *Važna karika u lancu* – važna jedinica u nekoj cjelini,
 - *Karika koja nedostaje* – element bez kojeg se ne može donijeti zaključak.
- KEREFEKE :
 - *Izvoditi kerefeke* – zaobilaziti, izmotavati se, pretvarati se.
- KIP :
 - *Stajati kao kip* – ukočeno, nepomično stajati.
- KOČIJA > KOČIJAŠ :
 - *Psovati kao kočijaš* – jako psovati najpogrdnije riječi,
 - *Kočijaški jezik* – pogrdni jezik.
- KOROV :
 - *Ima nečega kao korova* – ima puno, mnogobrojno,
 - *Nema ni od korova* – nema nikakva traga.
- LOPOV :
 - *Kao lopov u podne* – prikriveno, tajno, neopaženo.
- LOPTA :
 - *Dati nekome loptu* – predati nekome inicijativu,
 - *Prebaciti nekome loptu* – premjestiti s nekoga na drugu osobu,
 - *Stati na loptu* – smiriti situaciju ili smiriti sebe,
 - *Imati loptu u rukama* – biti u prednosti ili imati mogućnosti nešto napraviti,
 - *Imati loptu u nogama* – imati povoljnu priliku,
 - *Ne biti ničija lopta* – ne biti ničija igračka (ne biti netko s kime se može upravljati),
 - *Vratiti lopticu* – odgovoriti.

- MARVA :
 - *Raditi kao marva* – naporno raditi.
- PAPRIKAŠ
 - *Napraviti od nekoga paprikaš* – pretući nekoga.

Druga skupina su frazemi s hungarizmima koji je historicizam. Riječ je o leksemima koji se odnose na pojave koje su postojale u prošlosti:

- FILIR :
 - *Ne vrijedi ni filira* – ne vrijedi ništa.
- PANDUR :
 - *Derati se pandurski* – jako vikati i ponašati se strogo i nasilnički.

Treća skupina su frazemi s hungarizmom koji se upotrebljava na određenom prostoru, većinom su to područja koja su dugo i intenzivno bila u dodiru s mađarskim jezikom. Iako su ti hungarizmi prostorno i jezično ograničeni, frazemi u čijem sastavu se nalaze u češćoj su i široj upotrebi:

- DOBOŠ :
 - *Otići na doboš* – materijalno propasti.
- HATAR (kraj, predio) :
 - *Ulaziti u nečiji hatar* – miješati se u tuđe poslove.
- KEFA :
 - *Stara kefa* – ženska, starija osoba koja uzalud želi biti mlada.
- MUŽAR (vrsta topa) :
 - *Tući vodu u mužaru* – raditi beskoristan posao.
- VAŠAR :
 - *Svega ima kao na vašaru* – jako puno stvari koje malo vrijede,
 - *Izvesti nekoga na vašar* – osramotiti nekoga javno.

Iz navedenih primjera dolazimo do nekoliko zaključaka. Hungarizmi kao leksemi u frazeologiji funkcioniraju u suvremenom hrvatskome jeziku, kao i hungarizmi koji su prostorno obilježeni i ograničeni te hungarizmi historicizmi. Oni hungarizmi koji su integrirani u hrvatski jezik u potpunosti, ne odudaraju od izvornih riječi ni kao leksičke jedinice, ni kao frazemi. Vidi se na primjerima da oni nisu svi jednako produktivni, neki su u sastavu samo jednog frazema, a neki više njih.

Historicizmi mađarskog porijekla znatno su manje zastupljeni od hungarizama koji su u svakodnevnoj uporabi. Jednako tako ni skupina frazema s tom sastavnicom nije znatno zastupljena, to je razumljivo budući da je historicizam s jedne strane pasivni jezični sloj.

Frazemi koji u svom sastavu imaju hungarizam koji se rabi na određenom području, brojčano nadmašuju skupinu frazema s historicizmima, ali su svejedno manje zastupljeni od frazema s hungarizmom kao općeuporabnim leksikom.

Frazeologija s hungarizmom kao sastavnicom dokazuje na kulturne i jezične dodire Hrvata i Mađara, ali neki od elemenata upućuju na pripadnost širem srednjoeuropskom kontekstu. To potvrđuju leksemi koji se javljaju u frazemima više srednjoeuropskih jezika, ali i frazemi istog značenja i podudarne strukture u mađarskom, hrvatskom, njemačkom, slovenskom i talijanskom jeziku (Turk, 1997:267-272).

7. ISTRAŽIVANJE

Posljednje poglavlje ovog rada je istraživanje, koje je temeljeno isključivo na vlastitom istraživanju i prikupljanju određenih podataka te donošenju određenih zaključaka na temelju dobivenih rezultata. Istraživanje se sastoji od postavljanja i utvrđivanja cilja, metodologije istraživanja i rezultata dobivenih istraživanjem.

7.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi svjesnost postojanja hungarizama, ali i stranih riječi općenito u hrvatskome jeziku te koliko je ljudi uopće upoznato s porijeklom pojedinih riječi za koje smatraju da nisu domaće u našem jeziku. Predmet rada je u velikoj mjeri određen i samim hipotezama, a provedena istraživanja pomogla su rješavanju pojedinih navedenih problema te

donošenju određenih zaključaka na temelju istih. Svrha izrade i provođenja istraživanja je povezivanje teoretskih načela s praktičnom situacijom.

Hipoteze koje su se ispitivale ovim istraživanjem su:

(1) *Pojedini hungarizmi u hrvatskome jeziku toliko su se ustalili i prilagodili te postali dio naše svakodnevne uporabe te ih kao takve uopće ne smatramo riječima stranog porijekla.*

(2) *Svijest o korištenju posuđenica u hrvatskome jeziku je mala.*

(3) *Ukoliko postoji svijest da se radi posuđenicama, mala je svijest da su u pitanju hungarizmi, odnosno riječi mađarskog porijekla.*

(4) *Pri izboru određenih riječi koje imaju isto ili blisko značenje, češće se upotrebljava hungarizam nego riječ hrvatskoga ili nekog drugog porijekla.*

Sve hipoteze provjerene su određenim tipom pitanja, a sama analiza rezultata nalazi se unutar poglavlja *Rezultati istraživanja*. Primjer ankete nalazi se unutar *Priloga*, na samom kraju rada.

7.2. Metodologija istraživanja

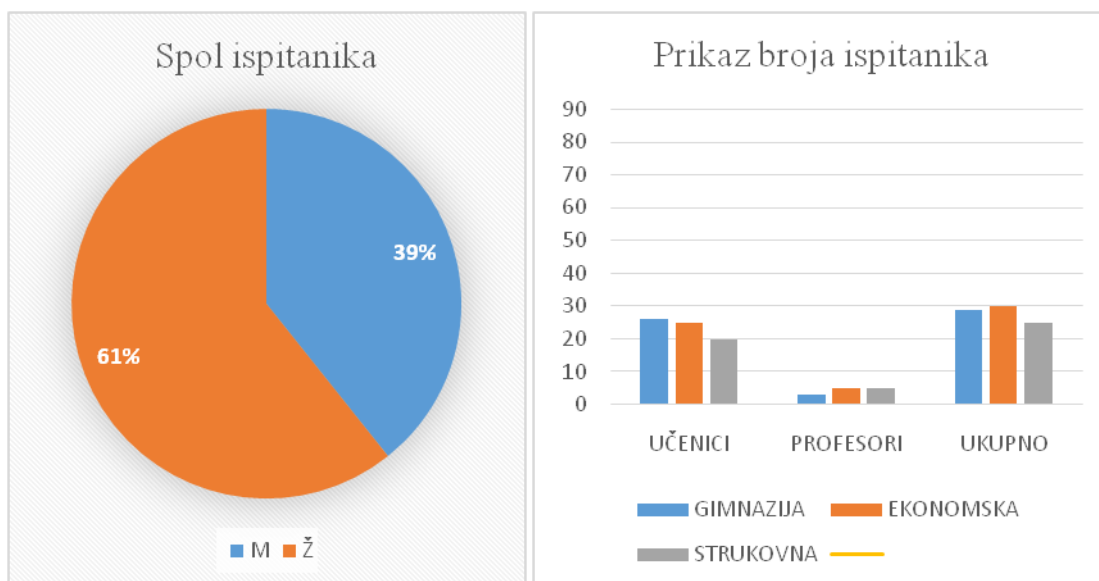
Istraživanje objedinjuje anketno istraživanje provedeno tijekom svibnja 2016. godine, a uključuje 84 ispitanika iz triju srednjih vinkovačkih škola. Razlog odabira ove metode leži u činjenici da je svjesnost o postojanju i uporabi hungarizama u hrvatskome jeziku, koji je predmet istraživanja, kao i ostalih hipoteza bilo najbolje ispitati na ovaj način. Za potrebe rezultata ovog istraživanja provedeno je anketno istraživanje na sljedećim lokacijama: Gimnazija Matije Antuna Reljkovića, Ekonomska i trgovačka škola Ivana Domca, Industrijsko-obrtnička škola Silvija Strahimira Kranjčevića u Vinkovcima. Razlog odabira spomenutih lokacija je dobivanje uvida u znanje i postojanost hungarizama u različitim srednjim školama, a grad Vinkovci je odabran iz razloga što na tom području dodiri s mađarskim stanovništvom, kulturom i jezikom nisu intenzivni kao na području Osječko-baranjske županije i da na taj način možemo dobiti bolji i objektivniji uvid u rezultate istraživanja.

Anketni upitnik sastojao se od ukupno 11 pitanja od čega je pet pitanja zatvorenog tipa (u svih pet pitanja ponuđeno je nekoliko odgovora), a šest pitanja otvorenog tipa. Na kraju ankete nalaze se i tri demografska pitanja koja nisu numerirana kao ostala pitanja. Provođenje ankete bilo je anonimno kako bi se generirali što iskreniji i točniji odgovori, a sam postupak anketiranja proveden je na temelju posredovanja kolegica koje rade u ispitanim školama u Vinkovcima. Uzorak na kojem je provedeno ovo istraživanje prigodan je, točnije, izabran je isključivo na temelju dostupnosti ispitanika. Upravo ta činjenica je jedna od ograničenja ovog istraživanja. Drugim riječima, prigodni uzorak ne odgovara kriteriju reprezentativnosti i dopušta generalizaciju do određenog stupnja.

7.3. Rezultati istraživanja

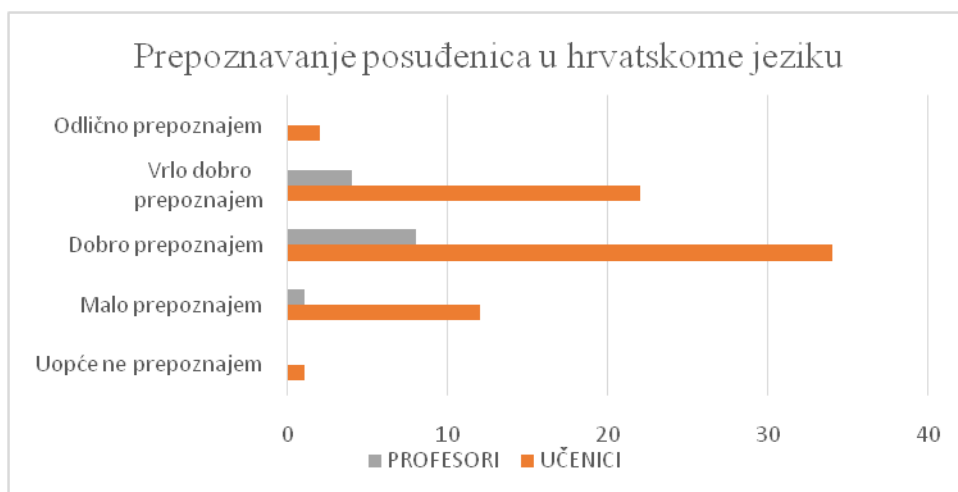
U ovom će dijelu biti predstavljeni rezultati i analiza istraživanja koje je provedeno na uzorku od 84 ispitanika putem anketnog upitnika s ukupno 11 pitanja. Od 84 ispitanika njih 71 bili su učenici, a 13 profesori. Pitanja vezana za demografska obilježja odnosila su se na njihovu dob, spol i škole koju pohađaju, odnosno u kojoj rade. Što se tiče dobi ispitanika, ankete su provedene na učenicima prvih, drugih i trećih razreda srednjih škola, odnosno u dobi od 15 do 17 godina. Profesori tih škola na kojima je provedena anketa u dobi su od 26 do 58 godina. Konačni rezultati pokazuju kako je 61% ispitanika ženskog spola, a njih 39% muškog spola (Prikaz 1.). Nadalje, ispitanici su učenici i profesori triju vinkovačkih srednjih škola. Od toga je podjednak omjer ispitanika za svaku školu, ali je puno veći broj učenika u odnosu na profesore. U Gimnaziji je broj učenika 26, u Ekonomskoj školi 25, a u Strukovnoj 20. Broj profesora iz Gimnazije je 3, a u ostale dvije škole po 5 profesora u svakoj (Prikaz 2.).

Prikaz 1. *Spol ispitanika* Prikaz 2. *Prikaz broja ispitanika*

Prvo pitanje je zatvorenog tipa i bilo je ponuđeno pet odgovora. Ispitanici su morali sami ocijeniti svoje znanje o posuđenicama, odnosno odgovoriti u kojoj mjeri prepoznaju posuđenice u hrvatskome jeziku (od toga da uopće ne prepoznaju do toga da odlično prepoznaju). Najveći dio je sam sebe procijenio srednjom ocjenom, odnosno odgovorio da dobro prepoznaju posuđenice, a najmanji dio ispitanika odgovorio je da uopće ne prepoznaje. Točnije, samo jedan ispitanik je odgovorio da uopće ne prepoznaje, njih 13 odgovorilo je da malo prepoznaje, 42 da dobro prepoznaje, 26 da vrlo dobro poznaje i tek dvoje njih da odlično prepoznaje. Ukoliko usporedimo pojedinačno odgovore profesora i odgovore učenika, rezultati su u istom omjeru (Prikaz 3.).

Prikaz 3. *Prepoznavanje posuđenica u hrvatskome jeziku*

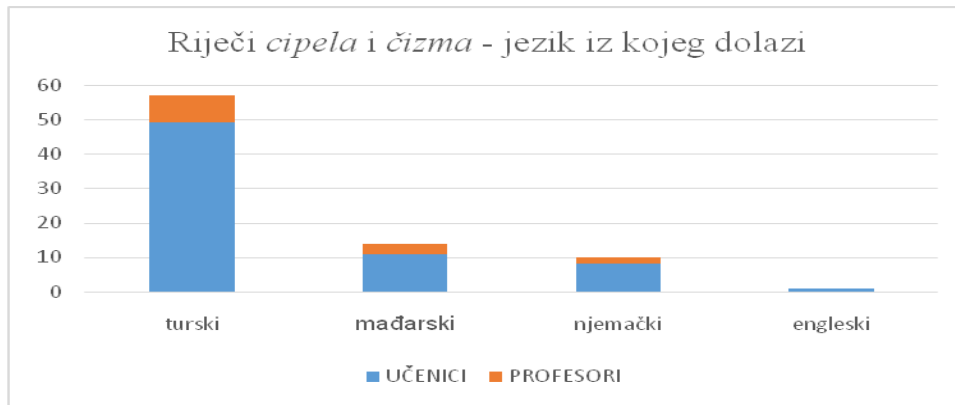
Sljedeće pitanje bilo je otvorenog tipa u kojemu su ispitanici trebali navesti iz kojeg jezika koristimo najviše posuđenica po njihovom mišljenju. Neki su navodili samo jedan jezik dok su drugi naveli više njih. Najveći postotak odgovora bio je turski jezik, odnosno njega su svi ispitanici spomenuli, zatim slijede engleski i njemački, mađarski i latinski. 16 ispitanika je navelo mađarski jezik, odnosno 13%, a neznatan broj spomenuo je neke druge jezike koji zbog niskih rezultata nisu posebno izdvojeni.

Treće pitanje također je bilo otvorenog tipa u kojem su trebali nabrojati pet posuđenica kojih se prvo sjete. Odgovori su zaista bili raznoliki te neću svaki posebno isticati i nabrajati, nego samo hungarizme i one koji su bili najčešće navedeni. Najčešće navedene riječi su: *sendvič, špajiz, kapija, internet, šoping, avlija, kompjuter, ćuprija, knedla, gulaš i ašov*. Posebno važni za ovu analizu su hungarizmi koji su navedeni: *gulaš, ašov, gazda, cipela*. Mali postotak ispitanika je naveo upravo ove riječi, a najzastupljenija riječ među njima je *gulaškoju* je napisalo 15 ispitanika. Riječ *ašov* spomenut je 12 puta, dok su riječi *gazda* i *cipela* spomenute svega tri puta svaka.

Četvrto pitanje zatvorenog je tipa i bila su ponuđena četiri odgovora. Ispitanici su trebali odgovoriti iz kojeg jezika dolaze riječi *cipela* i *čizma*. Ponuđeni odgovori su bili turski, mađarski, njemački i engleski. Njih 57 dalo je odgovor turski jezik, što je 68% Mađarski je navelo njih 14, odnosno 17%, 10 ih je odgovorilo njemački jezik, odnosno 11%, a tek jedan ispitanik dao je odgovor engleski jezik. Ovakav rezultat bio je i očekivan, to jest, bilo je očekivano da će najmanji postotak ispitanika dati odgovor engleski i njemački jezik jer su to jezici koje poznaju i kojima se često koriste (Prikaz 4.). Ovim rezultatom potvrđena je treća hipoteza koja kaže da ukoliko postoji svijest da se radi o posuđenicama, mala je svijest da su u pitanju hungarizmi,

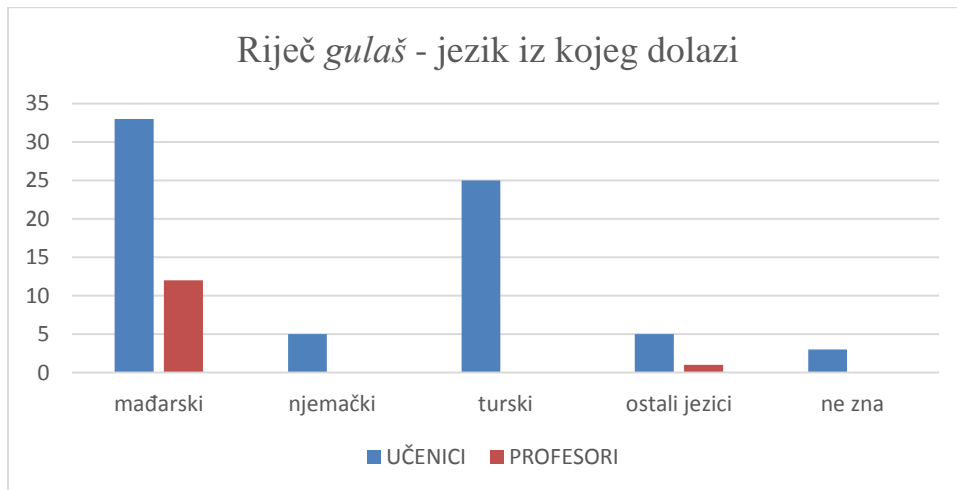
odnosno riječi mađarskog porijekla. Ukoliko usporedimo posebno odgovore učenika i profesora i ovdje je omjer podjednak.

Prikaz 4. Jezik iz kojeg dolaze riječi cipela i čizma

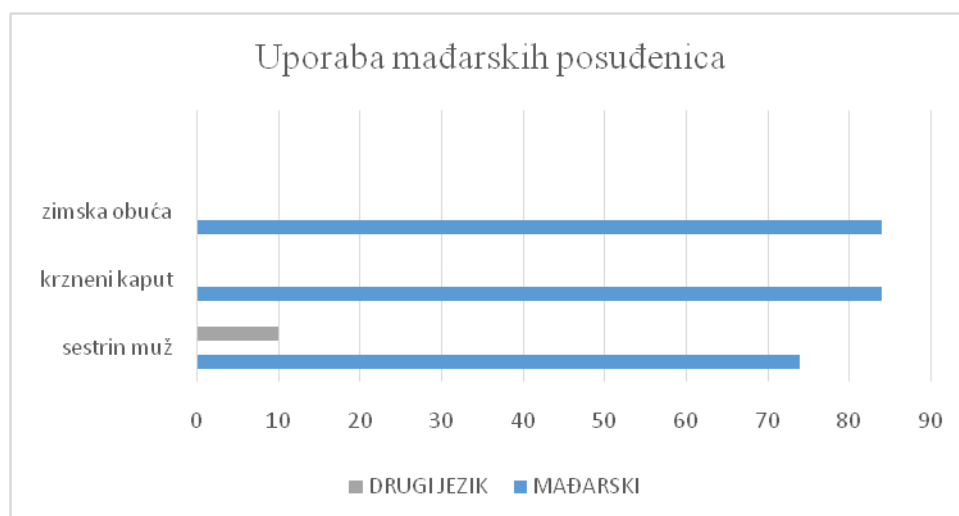
Peto je pitanje bilo otvorenog tipa i trebalo je navesti iz kojeg jezika dolazi riječ *gulaš*. Ponuđenih odgovora nije bilo, tako da su proizvoljno pisali svoje odgovore. Većina je odgovorila da je to mađarski jezik, točnije 45 ispitanika, odnosno 54%. 25 ispitanika dalo je odgovor turski jezik, odnosno 30%, 5 ispitanika navelo je njemački jezik, to jest 6%, 5 ispitanika navelo je neke druge jezike, dok 3 ispitanika uopće nisu znala odgovor (Prikaz 5.). Ovdje je bitno za spomenuti da su se odgovori profesora znatno razlikovali od odgovora učenika. Gotovo svi, točnije njih 12, od ukupnog broja 13, odgovorilo je da se radi o mađarskom jeziku. Bilo je i očekivano da će većina znati da riječ *gulaš* dolazi iz mađarskog jezika, iako sam mislila da će postotak biti puno veći od dobivenog. Rezultati su bili očekivani iz razloga što je navedena riječ specifična za mađarski jezik, odnosno pojam predstavlja tradicionalno mađarsko jelo. Iako su ispitanici kod ovog pitanja u većem broju prepoznali da je riječ o hungarizmu, ne možemo na temelju ovoga pitanja generalizirati i pobiti treću tezu (svijest o mađarskom porijeklu riječi), upravo zbog navedenih očekivanja i navedenog specifičnog pojma za mađarsku kulturu.

Prikaz 5. Iz kojeg jezika dolazi riječ *gulaš*

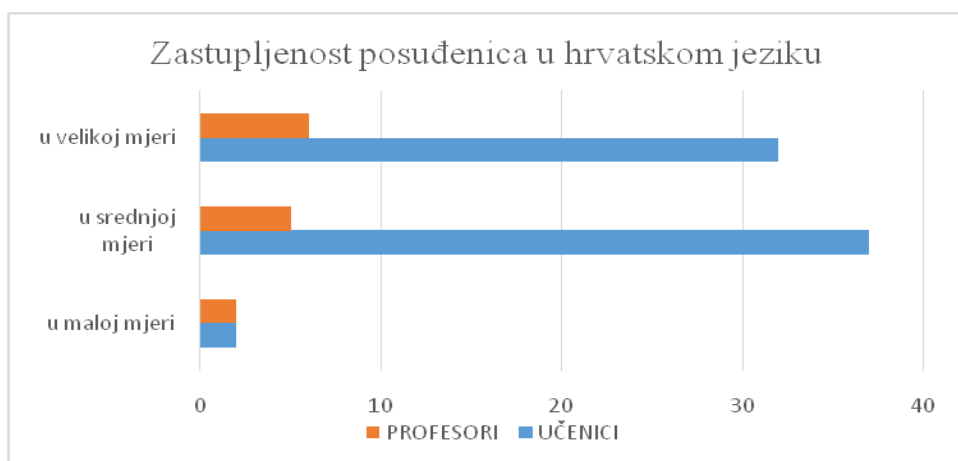
Sljedeće je pitanje, šesto, otvorenog tipa, a trebalo je napisati jednu riječ za opisane pojmove. Opisani pojmovi bili su sljedeći: 1. sestrin muž, 2. krzneni kaput, 3. obuća koju nosimo zimi. Očekivani odgovori bili su: 1. šogor, 2. bunda, 3. čizme. Svi ispitanici na drugo i treće pitanje odgovorili su očekivano, dok je na prvo pitanje njih 10 navelo neku drugu riječ, točnije, riječ *zet*, iako je i dalje većina njih odgovorila očekivano (Prikaz 6.). Ovakvi rezultati bili su očekivani jer svi upotrebljavamo ove riječi u našem jeziku i nemamo neku adekvatnu zamjenu za njih, osim kod riječi *šogordje* je mogućnosti mnogo. Ovim pitanjem možemo potvrditi jedan dio prve hipoteze, a to je da su se pojedini hungarizmi ustalili i u jeziku postali dio naše svakodnevne uporabe.

Prikaz 6. Uporaba mađarskih posuđenica

U sljedećem pitanju trebalo je odgovoriti na jedno od tri ponuđena pitanja, a pitanje je bilo: *U kojoj mjeri smatrate da su posuđenice zastupljene u hrvatskome jeziku?*. Ponuđeni odgovori jesu: *u maloj mjeri*, *u srednjoj mjeri* i *velikoj mjeri*. Najmanje zaokruženi odgovor je *u maloj mjeri*, samo 4 ispitanika, dok su podjednaki odgovori *u srednjoj i velikoj mjeri*, s tim da je 42 ispitanika odgovorilo *u srednjoj mjeri*, a njih 38 *u velikoj mjeri* (Prikaz 7.).

Prikaz 7. Zastupljenost posuđenica u hrvatskome jeziku

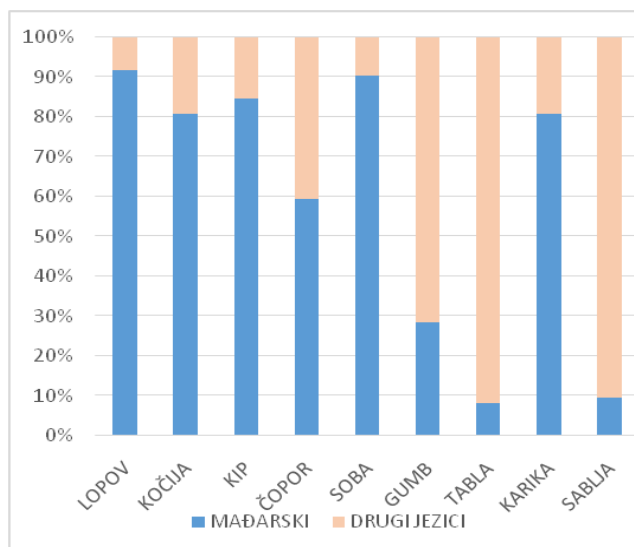

U osmom su pitanju bile napisane dvije rečenice u kojima se nalazilo 13 posuđenica, odnosno hungarizama. Ispitanici su trebali zaokružiti riječi za koje smatraju da nisu hrvatskoga porijekla, nije bilo spomenuto da je riječ o hungarizmima. Rečenice su: *Šogor je obukao bundu, uzeo ašov i sablju pa izašao pred gazdu u kočiji. Šogorica je tada u sobi kuhala gulaš i pekla palačinke, opasana keceljom i kose svezane u punđu, kako bi što bolje ugostila njegove pajdaše.* Ni jedan ispitanik nije zaokružio sve odgovore, ali su dosta dobro odgovorili na ovo pitanje, to jest svi su zaokružili barem osam hungarizama u rečenicama. Riječi *šogor*, *ašov*, *šogorica*, *gulaš*, *kecelja* i *pajdaši* zaokružili su svi, zatim, riječ *punđa* zaokruženo je 42 puta, *sablja* 41, *bunda* 38, *gazda* 33, *palačinke* 30, a *kočija* 20 puta. Jako važno je spomenuti da ni jedan ispitanik nije zaokružio riječ *soba*. Na temelju dobivenih rezultata ovog pitanja, ali i prethodnog (u kojem su ispitanici naveli zastupljenost posuđenica po vlastitom mišljenju) možemo zaključiti da ipak svijest o posuđenicama u hrvatskom jeziku nije mala jer su ispitanici svjesni njihovog postojanja i većinom ih prepoznaju. Iz toga zaključujemo da druga hipoteza, koja glasi da je svijest o korištenju posuđenica u hrvatskome jeziku mala, nije točna i potvrđena.

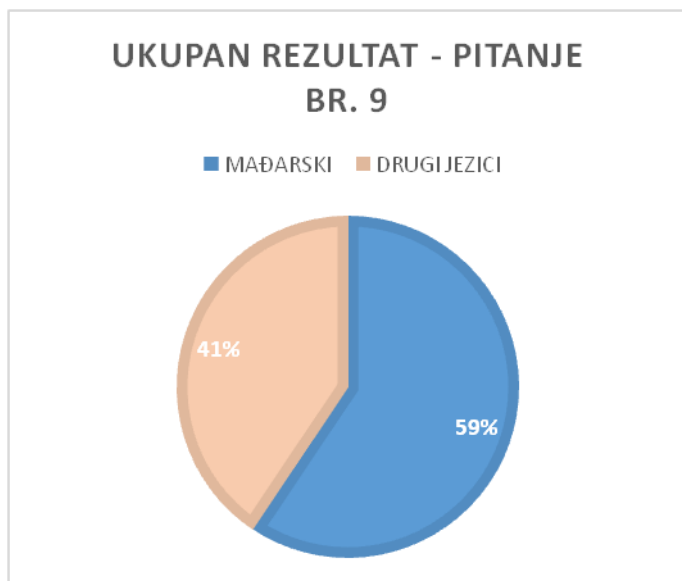
U devetom pitanju navedene su riječi *kočka*, *kip*, *soba* i *lopta*, a ispitanici su trebali odgovoriti jesu li te riječi domaće ili riječi stranog porijekla. 66 ispitanika navelo je da su riječi domaće, što je čak 79%, a samo njih 18 odgovorilo je da su riječi stranog porijekla, to jest samo 21%. Na temelju ovog pitanja i na temelju činjenice da nitko nije zaokružio riječ *soba* kao posuđenicu u prošlom pitanju, možemo reći da je potvrđena prva hipoteza, a to je da su se pojedini hungarizmi u hrvatskome jeziku ustalili, prilagodili i postali dio naše svakodnevene uporabe u jeziku te ih kao takve uopće ne smatramo posuđenicama. Naravno, naglasak je na riječi *pojedini* jer ne smatram da to možemo reći za sve hungarizme kao što se ustanovilo i ovim istraživanjem.

U desetom pitanju, zatvorenog tipa, bile su ponuđene po dvije riječi koje su imale isto ili slično značenje (većinom bismo ih mogli upotrijebiti u istom kontekstu), a ispitanici su trebali odabrati koju riječ češće koriste u jeziku. Naravno, u svakom primjeru bio je jedan hungarizam i neka riječ drugog porijekla. Primjeri su bili sljedeći: *lopov* – *kradljivac*, *kočija* – *kola*, *skulptura* – *kip*, *čopor* – *krdo*, *prostorija* – *soba*, *dugme* – *gumb*, *ploča* – *tabla*, *spona* – *karika*, *mač* – *sablja*. Rezultati za svaki primjer posebno prikazani su u tablici (Prikaz 8.), a ukupan rezultat također je vidljiv na temelju grafikona (Prikaz 9.). Na temelju ukupno dobivenih rezultata možemo zaključiti da su češće korištene riječi mađarskog porijekla od ostalih, osim kod primjera *tabla*, *gumb* i *sablja*, gdje su češće korištene druge riječi, a ne hungarizmi. Ali generalno, i dalje dominiraju riječi mađarskog porijekla. To nam potvrđuje četvrtu hipotezu u kojoj se navodi da pri odabiru određenih riječi koje imaju isto ili blisko značenje, češće se nesvjesno upotrebljava hungarizam, nego hrvatska riječ ili riječ iz nekog drugog jezika.

Prikaz 8. Odabir riječi

Prikaz 9. Ukupan rezultat devetog pitanja

U posljednjem, jedanaestom pitanju zadatak je bio da navedu hrvatsku riječ za navedene posuđenice ukoliko poznaju njihovo značenje. Navedene posuđenice su: *beteg* i *oblok*. 66% ispitanika nije znalo odgovor na pitanje, odnosno nije im poznato značenje tih posuđenica. 28% ispitanika prepoznalo je riječ *obloki* odgovorilo točno, a njih 6% riječ *beteg*. Rezultati su bili i očekivani jer su u pitanju posuđenice koje se koriste na određenim govornim područjima, odnosno lokalizmi, a pomalo su i zastarjele riječi koje su sve pasivnije u svojoj uporabi.

Na temelju ovog istraživanja i uvidom u rezultate možemo zaključiti da su hungarizmi zastupljeni u našem jeziku, ne u velikoj mjeri i ne toliko kao posuđenice iz nekih drugih jezika, ali ipak ih koristimo. Pojedine riječi koristimo više i one su se već na neki način potpuno udomaćile u našem jeziku, a pojedine koristimo, ali smo svjesni da su posuđenice.

8. ZAKLJUČAK

Iako su Mađarska i Hrvatska još u davnoj prošlosti bile povezane što zbog geografske blizine, što zbog društveno-povijesnih prilika te su se sukladno tome stvarali snažni jezični dodiri, kada promatramo i analiziramo hungarizme, dolazimo do zaključka da je očekivan broj bio puno veći. Ipak, određeni broj posuđenih riječi pokazuje nam da genetske i tipološke razlike dvaju navedenih jezika nisu bile znatne prepreke pri posuđivanju. Povijesni trenutak intenzivnijeg proučavanja hrvatsko-mađarskih jezičnih dodira svakako započinje Vrančićevim *Dictionariumom* u kojem se prvi put spominju hungarizmi.

Cilj ovog rada bio je odrediti pojam hungarizama i objasniti njihovu prilagodbu u hrvatskome jeziku. Nakon uvodnog teorijskog određenja pojmova jezičnog posuđivanja, jezičnih dodira, povijesno-društvenih prilika, purizma u hrvatskom jeziku, objasnili smo pojam hungarizama i na koje sve načine se prilagođavaju hrvatskom jeziku. Dosadašnja istraživanja pokazala su da najviše hungarizama u hrvatskom jeziku pripada dijalektnom odnosno regionalnom leksiku, a nešto manji broj su arhaizmi i historicizmi. Najmanju skupinu čine hungarizmi koji se smatraju sastavnicom hrvatskog standardnog jezika.

Istraživanjem su se potvrdile neke hipoteze koje su bile postavljene prije samog istraživanja. To je činjenica da su se pojedini hungarizmi potpuno prilagodili hrvatskom jeziku i činjenica da hungarizme, koliko god oskudan broj u našem jeziku bio, ipak često upotrebljavamo. Nekad svjesni činjenice da je riječ o hungarizmu, a ponekad ne.

9. LITERATURA

1. Anić, Vladimir. 2004. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber, Zagreb
2. Barić, Eugenija, i sur. 1991. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
3. Benő, Attila. 2008. *Kontaktológia: a nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*, Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár
4. Blažeka, Đuro. 2006. *Hungarizmi u govoru Goričana. Suvremena lingvistika*, Vol. 61/ No.1, Zagreb, str. 1-27
5. Dabo-Denegri, Ljuba. 1998. *Jezično posuđivanje: tipologija leksičkih posuđenica (anglicizmi u francuskom jeziku)*. *Filologija*, 30-31, HAZU, Zagreb, str. 439-450.
6. Filipović, Rudolf. 1986. *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. JAZU - Školska knjiga, Zagreb
7. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
8. Katalinić, Kristina. 2013. *Hungarizmi u hrvatskom književnom jeziku od kraja 16. do polovice 18. stoljeća*, Eötvös Loránd Tudományegyetem- Bölcsészettudományi Kar, Budimpešta
9. Matasović, Ranko. 2001. *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb
10. Nyomárkay, István. 2006. *Mađarska građa u kajkavskim rječnicima, u Habelićevu Dictionaru i Jambrešićevu Lexicon Latinumu*. *Filologija*, 46-47, str. 217-225.
11. Opašić, Maja i Marija Turk. 2008. *Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language*. *Suvremena lingvistika*, vol. 65/ br. 1., str. 73-88.
12. Puškar, Krunoslav. 2010. *Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira: problematika jezika posrednika*. *Časopis povijesnog društva Križevci*, Vol. 12/ br. 1, str. 129-141.
13. Samardžija, Marko. 1995. *Leksikologija*, Školska knjiga, Zagreb
14. Sočanac, Lelija. 2004. *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*. Globus, Zagreb
15. Stolac, Diana. 1996. *Starija hrvatska leksikografija i mađarski jezik. Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika 2* (ur. Stjepan Blažetin), Hrvatski znanstveni zavod, Pečuh, str. 249-258.

16. Turk, Marija. 1996. *Hungarizmi u hrvatskoj frazeologiji. Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika 2*, (ur. Stjepan Blažetin), Hrvatski znanstveni zavod, Pečuh, str. 265-275.
17. Turk, Marija. 2013. *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi: prilog lingvistici jezičnih dodira*. Hrvatska sveučilišna naklada Zagreb i Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
18. Žagar- Szentesi, Orsolya. 2003. Semantička adaptacija hungarizama u hrvatskom jeziku. Adaptacija modela šest europskih jezika u hrvatskom na semantičkoj razini. *Filologija*, 41, str. 123-130.
19. Izvor: www-gewi.uni-graz.at/gralis/Educarium/.../Perkovic_Hungarizmi.ppt

10. PRILOZI

10.1. Anketa za učenike

ANKETA

Osnovni je cilj istraživanja u ovoj anketi dobiti uvid u to koliko su ispitanici upoznati s prisutnošću određenih stranih riječi u hrvatskome jeziku i mogu li prepoznati iz kojeg jezika pojedine riječi dolaze. Istraživanje provodi studentica s Filozofskog fakulteta u Osijeku za potrebe izrade diplomskog rada.

1. U kojoj mjeri smatrate da prepoznajete riječi stranog porijekla (posuđenice) u hrvatskome jeziku?

- a.) uopće ne prepoznajem
- b.) malo prepoznajem
- c.) dobro prepoznajem
- d.) vrlo dobro prepoznajem
- e.) odlično prepoznajem

2. Po Vašem mišljenju, iz kojeg jezika koristimo najviše posuđenica?

3. Nabrojite pet posuđenica kojih se prvo sjetite.

_____, _____, _____, _____, _____.

4. Iz kojeg jezika dolaze riječi *čipela* i *čizma*?

- a.) turski
- b.) mađarski
- c.) njemački
- d.) engleski

5. Iz kojeg jezika dolazi riječ gulaš?

6. Za sljedeće pojmove navedite riječ koja ih najbolje opisuje, a koju koristite u svakodnevnom govoru. (Primjer: mjesto u kojem se boravi i spava na kampiranju- šator)

- sestrin muž –
- krzneni kaput–
- obuća koju nosimo zimi –

7. U kojoj mjeri smatrate da su posuđenice zastupljene u hrvatskome jeziku?

- a.) u maloj mjeri
- b.) u srednjoj mjeri
- c.) u velikoj mjeri

8. U sljedećem tekstu zaokružite riječi koje smatrate da nisu hrvatskog porijekla.

Šogor je obukao bundu, uzeo ašov i sablju pa izašao pred gazdu u kočiji. Šogorica je tada u sobi kuhala gulaš i pekla palačinke, opasana keceljom i kose svezane u punđu, kako bi što bolje ugostila njegove pajdaše.

9. Mislite li da su riječi kocka, kip, soba, lopta domaće ili riječi stranog porijekla?

10 . Na sljedećem popisu pod svakim brojem odaberite samo jednu riječ na način da odaberete riječ koju češće koristite u svakodnevnom govoru. (Riječi pod istim brojem lijevo i desno imaju isto ili slično značenje.)

- 1. lopov – kradljivac
- 2. kočija – kola
- 3. skulptura – kip
- 4. čopor – krdo
- 5. prostorija – soba

6. dugme – gumb

7. ploča – tabla

8. spona – karika

9. mač – sablja

11. Navedite hrvatsku riječ za posuđenice ponuđene u nastavku, ukoliko poznajete njihovo značenje.

➤ beteg –

➤ oblok –

Spol : M Ž

Dob :

Škola koju pohađate :

Hvala na sudjelovanju!

10.2. Anketa za profesore

ANKETA

Osnovni je cilj istraživanja u ovoj anketi dobiti uvid u to koliko su ispitanici upoznati s prisutnošću određenih stranih riječi u hrvatskome jeziku i mogu li prepoznati iz kojeg jezika pojedine riječi dolaze. Istraživanje provodi studentica s Filozofskog fakulteta u Osijeku za potrebe izrade diplomskog rada.

1. U kojoj mjeri smatrate da prepoznajete riječi stranog porijekla (posuđenice) u hrvatskome jeziku?

- a.) uopće ne prepoznajem
- b.) malo prepoznajem
- c.) dobro prepoznajem
- d.) vrlo dobro prepoznajem
- e.) odlično prepoznajem

2. Po Vašem mišljenju, iz kojeg jezika koristimo najviše posuđenica?

3. Nabrojite pet posuđenica kojih se prvo sjetite.

_____, _____, _____, _____, _____.

4. Iz kojeg jezika dolaze riječi *čipela* i *čizma*?

- a.) turski
- b.) mađarski
- c.) njemački
- d.) engleski

5. Iz kojeg jezika dolazi riječ *gulaš*?

6. Za sljedeće pojmove navedite riječ koja ih najbolje opisuje, a koju koristite u svakodnevnom govoru. (Primjer: mjesto u kojem se boravi i spava na kampiranju- šator)

- sestrin muž –
- krzneni kaput–
- obuća koju nosimo zimi –

7. U kojoj mjeri smatrate da su posuđenice zastupljene u hrvatskome jeziku?

- a.) u maloj mjeri
- b.) u srednjoj mjeri
- c.) u velikoj mjeri

8. U sljedećem tekstu zaokružite riječi koje smatrate da nisu hrvatskog porijekla.

Šogor je obukao bundu, uzeo ašov i sablju pa izašao pred gazdu u kočiji. Šogorica je tada u sobi kuhala gulaš i pekla palačinke, opasana keceljom i kose svezane u punđu, kako bi što bolje ugostila njegove pajdaše.

9. Mislite li da su riječi *kocka, kip, soba, lopta* domaće ili riječi stranog porijekla?

10 . Na sljedećem popisu pod svakim brojem odaberite samo jednu riječ na način da odaberete riječ koju češće koristite u svakodnevnom govoru. (Riječi pod istim brojem lijevo i desno imaju isto ili slično značenje.)

- 1. lopov – kradljivac
- 2. kočija – kola
- 3. skulptura – kip
- 4. čopor – krdo
- 5. prostorija – soba
- 6. dugme – gumb

7. ploča – tabla

8. spona – karika

9. mač – sablja

11. Navedite hrvatsku riječ za posuđenice ponuđene u nastavku, ukoliko poznajete njihovo značenje.

➤ beteg –

➤ oblok –

Spol : M Ž

Dob :

Škola u kojoj radite :

Hvala na sudjelovanju!